

Sociální aspekty výchovy v případě životní pomoci dětem, mládeži a rodičům

Bc. Lenka Šimoníková

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lenka Šimoníková**
Osobní číslo: **H11438**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Sociální aspekty výchovy v případě životní pomoci dětem, mládeži a rodičům**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek ze sociálních aspektů výchovy a životní pomoci dětem, mládeži a rodičům.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníků.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAKOŠOVÁ, Zlatica. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Bratislava: Public promotion, s.r.o, 2008. ISBN 978-80-969944-0-3.

BAKOŠOVÁ, Zlatica a kol. Teórie sociálnej pedagogiky. Bratislava: Slovenská pedagogická spoločnosť SAV Bratislava, 2011. ISBN 978-80-970675-0-2.

HUDEČEK, Theodor a Václav HUDEČEK. Sociálne a filozofické základy výchovy a vzdelávania. Prešov: Rokus, 2007. ISBN 978-80-89055-74-6.

PELIKÁN, Jiří. Pomáhat být. Otevřené otázky teorie provázející výchovy. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0345-4.

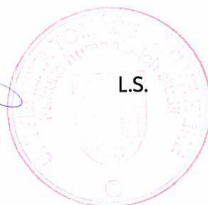
Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **15. ledna 2014**

Termín odevzdání diplomové práce: **18. dubna 2014**

Ve Zlíně dne 15. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně .....
25.2.2014

.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k větší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Ústředním tématem předložené diplomové práce je pomoc rodičům a jejich mladším dětem a dospívající mládeži prostřednictvím odkazu na genderovou výchovu. Práce zpracovává genderovou problematiku při výchově. Daná výchova v dětství se s příchodem dospělosti projevuje v partnerských vztazích, projevu emocí a délce setrvání v kvalitním partnerském soužití. Diplomová práce vychází z přetrvávajících genderových předsudků a řeší význam jejich prolamování právě již vlivem výchovy. Praktická část obsahuje výzkum zaměřený na zjišťování identifikace mužů a žen s genderovými stereotypy zdůrazňující předsudky o chování a očekávání od role muže a ženy ve výchově a v mezilidských vztazích.

Klíčová slova: Emoce, gender, genderové stereotypy, pomoc, rodina, socializace, výchova,

ABSTRACT

The central theme of the dissertation is to help parents and their younger children and adolescents with reference to gender education. Work processes gender issues in education, which is given in childhood education with the advent of adulthood manifested in relationships, expression of emotions and the length of stay in a quality cohabiting. This thesis is based on the persistent gender stereotypes and the importance of addressing their just breaking it due to education. The practical part contains a study to identify the identification of men and women with gender stereotypes emphasizing the prejudices of the behavior and expectations of the roles of men and women in the upbringing and interpersonal relationships.

Keywords: Education, Emotions, family, gender, gender stereotypes, help, socialization,

MOTTO

Domov - vždycky to budu opakovat - není prostor, ale proces. Tady se schovávám před deštěm a zimou, tady žiji, tady trávím svůj volný čas, tady se rodí moje rodina, tady ji tvořím léty, trpělivostí a tolerancí a vůbec řadou kladných principů. Domov je bytost.

Miroslav Horníček

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce Doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za to, že mi poskytl při zpracovávání diplomové práce vstřícný přístup, metodickou pomoc a svou publikaci ke studiu sociální pedagogiky. Mé poděkování také patří všem mým nejbližším.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9	
I	TEORETICKÁ ČÁST	11
1	K ZÁKLADNÍM TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM	12
1.1	LITERATURA DOMÁCÍ, ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÁ.....	12
1.2	VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE.....	13
1.3	K ZÁKLADNÍM POJMŮM.....	16
2	GENDER JAKO JEDEEN Z ASPEKTŮ VÝCHOVY	25
2.1	GENDEROVÉ STEREOTYPY	26
2.2	MASKULINITA A FEMINITA	29
2.3	MUŽ A ŽENA V HISTORICKÉM KONTEXTU	30
3	VÝCHODISKA PRAKTICKÉHO VÝZKUMU	34
3.1	VYŠŠÍ SOCIÁLNÍ EMOCE.....	35
3.2	GENDEROVÁ ROVNOST	37
3.3	GENDEROVĚ CITLIVÁ VÝCHOVA	39
II	PRAKTICKÁ ČÁST	41
4	METODOLOGIE VÝZKUMU	42
4.1	VÝZKUMNÉ PROBLÉMY A STANOVENÍ HYPOTÉZ	42
4.2	PROMĚNNÉ A JEJICH DEFINOVÁNÍ	43
4.3	POJETÍ VÝZKUMU	43
4.4	TECHNIKA VÝZKUMU	44
4.5	VÝZKUMNÝ SOUBOR A ZPŮSOB VÝBĚRU	44
4.6	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	48
5	VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	49
5.1	OVĚŘENÍ HYPOTÉZ	49
6	DALŠÍ ZJIŠTĚNÍ VYPLÝVAJÍCÍ Z VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU	55
ZÁVĚR	57	
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	58	
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	61	
SEZNAM GRAFŮ	62	
SEZNAM TABULEK	63	
SEZNAM PŘÍLOH	64	

ÚVOD

Může výchova ovlivnit rovnost mezi ženami a muži? S odkazem na studium sociální pedagogiky nemůžeme vylučovat vliv výchovy na utváření osobnosti dívek a chlapců, ať už se sami přikláníme ke stanoviskům esencialismu nebo konstruktivismu jakožto dvěma základním perspektivám pohledu na rozdíly mezi chlapci a dívkami. Výchovný prostor, ve kterém se snažíme působit na děti a ovlivnit tak dívčí a chlapecké osobnosti, by měl být prostorem pro obě pohlaví maximálně spravedlivým.

Snažíme se předávat dětem, a přes ně dalším generacím, ten nejcennější a nejvýznamnější vzkaz, kterým jsou naše hodnoty a způsob jejich hodnocení. Společnost, kterou všichni společně spoluvytváříme, současně ji často kritizujeme, a proto bychom si přáli ji změnit. V souvislosti se změnami pro účely této diplomové práce hovoříme o rovném postavení muže a ženy ve společnosti.

Vše začíná narozením, se stejnou radostí přivítáme na svět každé dítě, nehledě na jeho pohlaví. Později spatřujeme, že studijní výsledky, ambice i aspirace chlapců a dívek se přes stejné vzdělání liší. Vytváří se kruh, na jehož začátku byla dobrá vůle věnovat oběma stejné možnosti. Kruh se uzavírá.

U žen i mužů může být zcela stejnou měrou zdůrazňována citovost, jemnost, vstřícnost a ohled na druhé. Poněvadž se ale nehodí do konceptu muže – živitele rodiny, připisuje se jen ženám. Pochopení stereotypů a citlivost vůči nim nás obecně chrání před nedorozuměním v soukromém i pracovním životě.

Mou inspirací se po celou dobu, kdy vznikala tato diplomová práce, stala pomoc při výchově zdůrazňující citlivost u obou pohlaví. Jelikož naší budoucností jsou naše děti, z nichž však některé jsou více či méně vystaveny nevhodným vzorům v partnerských vztazích a nevhodnému prostředí, ve kterém vyrůstají, tíhla jsem k této cílové skupině se záměrem zabývat se genderově citlivou výchovou jako pomocí dětem, mládeži a rodičům. Pomoc prostřednictvím výchovy, jež nebude tolerovat genderové stereotypy, ale současně bude taková, aby upozorňovala na rovné postavení muže a ženy ve výchově, v rodině i v celé společnosti.

Při studiu sociální pedagogiky jsem se setkala s publikací s názvem *Sociální pedagogika jako životní pomoc* (Bakošová, 2008), načež mě jedna z kapitol vedla k zamyšlení. Objevila jsem zde pojem *výchova, šance v novém tisícíročí*. To ve mně vzbuzuje dát ve výchově

konec předsudkům, počínaje ve výchově u nás v rodině. Je to výzva pro genderově citlivou výchovu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K ZÁKLADNÍM TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM

Pojem sociální má v českém jazyce nejméně dva významy. První význam odpovídá anglickému či francouzskému slovu „social“ a znamená společenský, týkající se lidské společnosti. Druhý význam je užší – označuje takové jevy, procesy, případy, problémy nebo situace, které vyžadují nějaké řešení. Sociální je tedy všechno, co vychází z hodnotového hlediska na základě právních, morálních a sociální péči. (Klapilová, 1996, s. 17)

1.1 Literatura domácí, zahraniční a cizojazyčná

Z literatury domácí byly použity publikace *Člověk – prostředí – výchova* (Kraus, 2001). Blahoslav Kraus se ve své publikaci zabývá vymezením sociální pedagogiky a ukazuje, o čem by sociální pedagogika mohla nebo měla být. Sociální pedagogika se zaměřuje na roli prostředí ve výchově, a to nejen v souvislosti s problémy rizikových, ohrožených a nějak znevýhodněných skupin, ale v souvislosti s celou populací. Mezi další významné dílo zařazujeme publikaci *Základy sociální pedagogiky* (Kraus, 2008), které se před šesti lety podařilo vydat v obsáhlejší a hutnějším textu a stalo se nejprodávanějším titulem roku z této oblasti. Věnuje se několika oblastem jako je sociologie výchovy, sociální pedagogika, sociální patologie, ale i základům pedagogiky a metodologii pedagogiky. V průběhu několika desítek let vysokoškolské práce publikoval více než 200 odborných statí a článků doma i v zahraničí.

Z další domácí literatury uvádíme publikaci, jejímž autorem je Ivo Plaňava a nese název *Průvodce mezilidskou komunikací. Přístupy – dovednosti – poruchy* (Plaňava, 2005). Publikace je netradiční učebnicí mezilidské komunikace v rámci sociální psychologie. Je určena nejen psychologům, ale i studentům fakult humanitních oborů, manažerských škol, medicíny. Přehled komunikačních přístupů, dovedností, ale i poruch jistě pomůže ke zkvalitnění profesní kompetence všem, jejichž hlavním pracovním nástrojem je *komunikování*. Kromě utříděných teoretických poznatků kniha nabízí i autodidaktická cvičení. Ivo Plaňava v roce 1958 absolvoval studium psychologie v Brně, poté působil jako psycholog v Psychiatrické léčebně v Kroměříži, dále jako redaktor Českého rozhlasu, věnoval se poradenství, klinické psychologii, v letech 1990 – 1997 působil na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. V roce 1998 započal své působení na Fakultě sociálních studií

Masarykovy univerzity v Brně. Předmětem jeho činností je manželské a rodinné poradenství, psychologie a mezilidská komunikace.

Z další domácí literatury byla použita publikace *Kapitoly ze sociální pedagogiky* (Klapilová, 1996). Autorkou je Světlá Klapilová, vysokoškolská pedagožka, zabývající se didaktikou a sociální pedagogikou. Publikace představuje krátký exkurz vznikem a vývojem sociální pedagogiky, střídá výčet základní pojmů tohoto oboru. Následuje vysvětlení rozdílů mezi vnějším a vnitřním prostředím, přirozeným a intencionálním prostředím.

Ze zahraniční literatury byly použity publikace *Sociálna pedagogika ako životná pomoc* (Bakošová, 2008) a *Teórie sociálnej pedagogiky* (Bakošová, 2011). Autorkou publikace je Zlatica Bakošová, vysokoškolská pedagožka, jež se orientuje na sociální pedagogiku. Zasloužila se o zrod sociální pedagogiky jako studijní specializace na Katedře pedagogiky Filozofické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě. Ve svých publikacích poukazuje na pomáhající charakter sociální pedagogiky. V sociální pedagogice spatřuje výchovu jako pomoc a pojednává o výchově jako šanci pro nové tisícíročí. Výchova podle sociální pedagogiky zde má charakter životní pomoci. Pomoc probíhá prostřednictvím výchovy. Jaká výchova má šanci v novém tisícíročí? Mladí lidé dle Bakošové (2008, s. 51) mají mnoho informací, znají způsoby, kde je hledat a použít. Však to, co mladým lidem chybí, a nejen jim, je interiorizace životních hodnot, akceptace etnických norem, schopnost dodržovat je, zájem o jiné, všímavost, schopnost projevit svoje city, vyznat se v nich, projevovat empatii, solidaritu a vyznačovat se prosociálním chováním.

Z cizojazyčné literatury byla použita publikace *Andragogics, social pedagogy and social work* (Balvín, Haburajová Ilavská, 2012). V publikaci nacházíme téma sociální práce, která se zaměřuje na sociální pomoc všem věkovým kategoriím, dětem, mladistvým i dospělým. Nicméně, sociální pedagogika do své sféry zájmu stále více zahrnuje faktor dospělosti, proto se věnuje i dospělých, stejně tak dětem a mládeži.

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

Nemůžete nikoho nic naučit. Můžete mu nanejvýš pomoci, aby to sám v sobě našel.

Galileo Galilei

Tato diplomová práce má v názvu slovo *pomoc*, protože stejně jako na jedné straně překračuje věci mého běžného osobního života, tak na druhé straně je příspěvkem pro mou profe-

sionální kariéru sociální pracovnice. Tvoření této diplomové práce provázelo mé humanitní zaměření, které naplňuji ve své profesi, neboť každodenně pracuji s lidmi v oblasti pomoci v hmotné nouzi již devět let. Je užitečné od počátku prvního kontaktu s klientem a následné práce s ním uvažovat i o jejím konci, neboť je třeba zplnomocnit klienta k uchopení vlastní samostatnosti. Jakákoli práce s lidmi by se neměla protahovat donekonečna.

Na počátku 90. let 20. století se rozvinul nový koncept sociální pedagogiky prostřednictvím Zlatice Bakošové na Slovensku a Blahoslavem Krausem v České republice. Oba sociální pedagogové rozšiřují zaměření sociální pedagogiky i o vzdělávání dospělých (Balvín a Haburajová Ilavská, 2012, s. 29)

Z hlediska sociální pedagogiky Kraus (2008, s. 135) definujeme pomoc jako aktivní účast jedince při řešení konkrétní životní situace, a to se stanovením konkrétního cíle, který vyplývá z daného ohrožení nebo nouze. Je to soubor činností, kterými se snažíme kompenzovat odhalené nedostatky, aktivovat člověka a pomáhat mu zajistit sociální i psychickou stabilitu a sociální nezávislost, tedy zkvalitnit jeho stávající život.

Specifický názor na předmět sociální pedagogiky zastává Bakošová. (Bakošová, 1994 cit. podle Klapilová, 1996, s. 15)

Její pojetí preferuje aspekt sociální práce, která můžeme označit jako etopedická. Uvádí, že za předmět sociální pedagogiky je možno považovat prostředí, jeho organizování ve smyslu utváření výchovně hodnotných podnětů podle individuálních potřeb jednotlivců a kompenzování nevhodných vlivů v souladu se sociálně integrační pomocí. Místo sociální pedagogiky má být všude tam, kde rodina a škola ztratily svou funkci. Jde o pomoc osobnosti, o péči o ni při různých sociálních problémech.

V tomto textu nazíráme na předmět sociální pedagogiky, který je dán funkcí etopedickou.

Sociální pedagogika ve své podstatě dle Krause (2008, s. 135) zdůrazňuje potřebu pomáhat lidem tím, že se je snažíme vést tak, aby byli sami schopni konstruktivně a racionálně řešit své složité životní situace a tak narovnávat vzniklé společenské deficity. *Lze proto hovořit o pomoci ke svépomoci.* (Kraus, 2008, s. 135)

Jak poskytujeme pomoc prostřednictvím sociální pedagogiky? Bakošová (2008, s. 58) na tuto otázku reaguje tím, že pomoc se děje především poznáváním osobnosti, její výchovy,

vztahů a způsobů komunikace, dále pečlivou analýzou problémů z hlediska jejich charakterových rysů, vlastností, vztahů a taktéž nabídkou jiných vztahů.

Podobně sociální pedagogika je chápána Klapilovou (1996, s. 13) jako pomoc ohrožené a zanedbané mládeži, tedy jako okruh problémů, kterými se taktéž zabývá sociální práce.

Jako o precedens v pomáhajících profesích se můžeme opírat o myšlenku Bakošové (2008, s. 58): *Důležitou součástí při poskytování pomoci je přesvědčit člověka, že zodpovědnost za svůj život nese sám.* Tuto informaci málokdo z klientů rád slyší.

V každém případě by cílem pomoci měla být žádoucí přeměna pasivního jedince v aktivního a plně odpovědného člověka. Kraus (2008, s. 137) k tomu dodává, že pomoc může mít charakter výchovně - vzdělávacího působení, dále vysvětlování možných příčin, souvislostí a všech jiných možností řešení dané situace. Dále může jít o uvádění příkladů motivujících jedince k následování.

Klapilová (1996, s. 15) spatřuje úkol sociální pedagogiky v tom, že má zkoumat poskytování pomoci při adaptaci jedince na náročné životní podmínky těm jednotlivcům a skupinám, které se vyznačují rizikovým chováním.

Mezi současnými názory na obsah sociální pedagogiky nacházíme ztotožnění samotné Klapilové (1996, s. 14) s teorií výchovy Haškovce, přičemž sociální pedagogika je teorií výchovy v její časové a místní podobě, čímž máme na mysli:

- výchovu mravní,
- společenskou,
- výchovu k hodnotám,
- citovou,
- ekologickou,
- občanskou.

Z pohledu individuality na vnímání a hodnocení světa jako výstupu pomáhání se vyjadřuje Plaňava (2005, 28):

Vzhledem k místu zrození, ve vztahu ke kultuře a poměrům, jakož i díky rozdílným životním zkušenostem, máme každý určitý rámeček – způsoby vnímání a hodnocení světa, lidí i sebe sama. Máme zcela určité konstrukce světa včetně toho, kam, jak a spolu s kým se po světě pohybovat. Druhé lidi i svůj vztah k nim vnímáme, prožívá-

me a posuzujeme jakoby zvláštními brýlemi. Abychom si porozuměli a mohli pospolitě žít, je nezbytné o brýlích vědět; a měly by to být brýle, které dovolují vidět podobně nebo o to alespoň usilovat. A kdo vidí víc, přesněji a širším zorným úhlem – ten má větší šanci druhým porozumět.

Dle Plaňavy (2005, s. 27) musíme mít určitou míru společných nebo alespoň obdobných zkušeností se světem kolem nás i v nás, abychom si rozuměli.

1.3 K základním pojmům

Člověk se může stát člověkem jen pomocí výchovy. Není ničím, jen tím, čím ho výchova učiní.

Immanuel Kant

Jako prioritní jsme si v úvodu této kapitoly diplomové práce stanovili uvést pojem výchova. Na výchově v rodině lze velmi dobře poukázat na to, že jde o prostor s dominujícími prvky pomoci vrůst do společnosti. Aby se člověk stal člověkem, pomáhají mu rodiče prostřednictvím výchovy dozrát v plnohodnotného jedince. Rodiče tedy své děti připodobňují k obrazu svému podle společenských pravidel a norem. Prvotní bezmocnost je zcela jistě to, co se výchovou mění.

Výchova

Výrazný vliv na utváření osobnosti dítěte mají též tzv. výchovně vzdělávací interakce - tedy především výchova. (Řezáč, 1998, s. 194)

I celá výchova se může lomit dle Úlehly (2009, s. 20) v nejspornějších bodech, čímž mohou být posuzované změny, zda je ještě třeba vychovávat, nebo zda už nastal čas, kdy je možno přenechat dítěti svou samostatnost.

Výchova, jak ji spatřuje (Kraus et al., 2001, s. 45), by měla přispět k řešení současných vážných životních problémů a ke zmírňování všech negativních důsledků především ve dvou rovinách: přípravou na kooperaci jako základní podmínku přežití lidstva a seznamováním s nebezpečími, s nimiž se mohou mladí lidé v dospělosti setkat, a se způsoby jejich optimálního řešení.

Bakošová (2008, s. 52) uvádí: *Na individuální úrovni je potřebná výchova citů.* Ta spočívá v poznání a zvládnání vlastních emocí, ve vnímavosti vůči jiným a životní moudrosti. Dětem, dospívajícím i dospělým lidem, kteří v důsledku nevhodné výchovy byli kráceni o zdravé výchovné působení, je třeba poskytnout pomoc ve smyslu kompenzování nedostatků novými podněty. Na společenské úrovni je potřebná výchova, jejímž výsledkem bude citlivost vůči necitlivosti jiných a prioritami jednotlivce i společnosti bude slušnost, úcta a čest.

Hudeček (2007, s. 110) popisuje současnou výchovu následovně: *Současná výchova je*

výchovou v diferencované, labilní společnosti, která je plná napětí, s velkou svobodou volby a s nedostatkem oporných bodů při orientaci. Vychovávat v těchto podmínkách je o mnoho těžší než tomu bylo v uzavřených společnostech a hodnotově ustálenějších dobách. Bez ohledu na to dobrá výchova musí zůstat a musíme ji pokládat za nevyhnutelnou. Děti přicházejí na svět „nehotové“, potřebují se učit a taky jsou schopné se učit, jsou vnímavé vůči dobrým tak i špatným vlivům. To, že budou životaschopné nebo ne, závisí na zkušenostech, které získávají, na dobré nebo špatné výchově, kterou od svého okolí dostávají. Na prvním místě jsou za povinnosti vychovávat děti zodpovědní rodiče. Měli by se o děti starat tak dlouho, dokud nejsou schopny zaujmout ve společnosti přiměřené místo a zvládnout úlohy, které plní ve společnosti dospělí. Vlastnosti, které jsou pro to potřebné, nazýváme životní zdatností.

Křivohlavý (2001, s. 142) přisuzuje výchově mocný zdroj síly, který ovlivňuje životní styl. Platí to nejen o tebevýchově, ale i o sebevýchově. Výrazný vliv na utváření osobnosti dítěte má především výchova jakožto výchovně vzdělávací interakce (Řezáč, 1998, s. 194).

Úlehla (2009, s. 20) dobře ukazuje na výchově v rodině lze dobře ukázat podstatu rozlišení pomoci a kontroly: *Aby se člověk stal člověkem, musí do společnosti vrůst. Přitom mu pomáhá, že jej má někdo na starost v jakémisi soustavném tréninku. Bez tohoto tréninku by se nedostal do lidského světa, jak je vidět na vlčích dětech.*

Rodiče tedy dítě učí, trénují, drezírují a kontrolují v získávání návyků slušného, společenského chování, obvyklých zvyků, mateřské řeči a lidského myšlení. Dělají to rodiče a všichni další, kteří jsou kolem. Takováto důkladná průprava, kterou si rodiče berou na starost, vytváří dítěti příležitost žít s lidmi ve stejném světě. Celému tomuto postupu se říká výchova.

Úlehla (2009, s. 20) popisuje rozdíl mezi přebíráním kontroly nad někým (či starosti o někoho) a nabízením pomoci. *Jenže prvotní bezmocnost je právě to, co se výchovou nejvíce mění. Nejspornějším bodem celé výchovy je posuzování této změny: zda je ještě třeba vychovávat, nebo zda už je možno přenechat dítěti samostatnost.*

K hlavním atributům výchovy patří, jak známo, především její záměrnost, cílenost, systematickosti. Ukazuje se však, že značná část změn osobnosti je spíše produktem spontánních interakcí; důsledkem intuitivních postupů rodičů, občasných rigidností jejich přístupů k dítěti a souhry rozmanitých podmínek sociálního prostředí. Vše nasvědčuje tomu, že se neobvykle silně uplatňují vlivy (včetně působení rodičů), které jsou ve své podstatě nezáměrné. *I z tohoto hlediska se jeví jako globální cíl výchovy především utváření dovednosti orientace v životě, kultivace autonomního rozhodování a podpora samostatnosti.* (Řezáč, 2008, s. 194)

Dle Úlehla (2009, s. 23), každý, kdo zažil chvíli, v níž výchova přestala být kontrolou a stala se pomocí, pamatuje, jak vše šlo najednou jinak. Pomoc je užitečná, respektující a příjemná, protože je založená na vzájemné spolupráci rovnocenných. Pomoc je nepřetržitým zvaním druhého k dialogu. Je známkou profesionality toho, kde chce pomáhat, že umí ve své práci rozlišit momenty, kdy se stará, od momentů, kdy nabízí pomoc.

V současnosti má výchova za cíl odhalování skryté osobnosti dítěte a rozvoj jeho vnitřních zdrojů. Jako individuum nyní vnímáme každé dítě, je vnímáno jako partner, se kterým je nutno vyjednávat. Otec vystupuje v roli autority a tento vzor v rodině přetrvává. Jako součást výchovy můžeme brát nesexistickou výchovu. Zde není ani jedno pohlaví zvýhodňováno, nejsou zdůrazňovány rozdíly mezi pohlavími. Naopak je ve výchově kladem důraz na individualitu zájmů, schopnosti a volby, které nekopírují genderové stereotypy. Nesexistická výchova prezentuje genderově nestereotypní vzory, klade důraz na podporu dětí v tom, aby trénovaly všechny schopnosti, nejen ty, které jsou považovány za doménu jejich pohlaví.

Bakošová (2008, s. 51) definuje výchovu následovně:

Jde o záměrné působení na procesy učení a socializace s cílem přeměnit a přetvářet člověka. V širším smyslu je totožná s procesem socializace. Představuje funkcionální působení a pomoc jedinci v jeho životní dráze. V užším smyslu je chápána jako plánované, cílevědomé a záměrné působení zaměřené na tvorbu hodnotových po-

stojů, na mravní konání a přesvědčení. Smyslem výchovy je kultivovaná bytost otevřená problémům současné civilizace.

Zjišťujeme, že o odpovědnosti v jejím integrovaném pojetí můžeme hovořit až v pozdějším období dospívání. Do té doby se dítě učí z příkladů jiných, z komunikace s nimi, ze svých vlastních zkušeností. Právě výchova má být pomocnou rukou na této cestě hledání od naděje až k takovému stupni zralosti, který umožní jedinci převzít plnou odpovědnost za svůj další život. (Pelikán, 2002, s. 18)

Socializace a genderová socializace

Socializace se promítá do všech oblastí života každé lidské bytosti. Socializace je proces zahrnující všechny věkové kategorie. Nejen dítě, ale i dospělý člověk, určitým způsobem se totiž všichni socializujeme celý život, stává v procesu interakce a komunikace sociální bytostí. Ta je schopná chovat se jako člen určité skupiny a společnosti. Součástí procesu socializace je i genderová socializace, během které se jedinec stává rozeznatelným jako dívka/žena, či chlapec/muž.

Zda jsme muž nebo žena je výsledkem značného úsilí, kterému se učíme již od dětství. Zda se cítíme být ženami či muži je nesporný výsledek sociálního působení a učení se. Během výchovného působení se dítě učí nejrůznějším sociálním rolím včetně těch genderových a je žádoucí, aby měly dostatečné množství pozitivních a různorodých vzorů.

Dle Smetáčkové (2007, s. 10), v průběhu primární socializace se učíme, jaké máme mít představy o ženách, mužích a jejich vztazích, jak máme v souladu s nimi žít jako muži a ženy. Toto základní pravidlo následně utužujeme a posilujeme během dalšího života. Jednak proto, že lidé tyto představy a předpoklady v dané kultuře sdílí a vychází z nich v každodenních interakcích s ostatními, ale také proto, že jsou ve všech společenských institucích a sférách používány jako organizační princip.

Dle Rýdla (2003, s. 56) neexistují jednotlivosti, ale že naopak všechno spolu souvisí. Je kontraproduktivní chtít změnit část učebnic a osnov, aniž bychom je přehlédli jako celek. Stejně tak je nesmyslné uvažovat jenom v obecné rovině a zanedbávat přitom praktickou proveditelnost opatření. Při práci na učebních osnovách je nezbytně nutné vidět všechny návrhy v souvislosti, přiřazovat je k nadřazeným hodnotám a vyvinout strategii pro jejich realizaci. Důležité je také pochopit, že čistě kognitivní znalosti a schopnosti nelze izolovat

od vývoje osobnosti. Učební osnovy musí být koncipovány tak, aby sjednocovaly odborný, osobní a sociální vývoj.

Rodina

Biologická rozdílnost mužů a žen je podmínkou dobrého fungování rodiny. Společnost může svými tlaky přimět jednotlivce k rozsáhlým změnám sociálního chování. (Matoušek, 2003, s. 15)

Možný (2002, s. 99) v nejširším vymezení definuje rodinu následovně:

Jde o institucionální zajištění lidské reprodukce, legitimní v dané společnosti. Člověk vyrábá dlouho fyzicky i mentálně a k úspěšnému přežití se musí vřadit do hierarchizovaného a poměrně komplikovaného přediva vazeb velké society; potřebuje tedy institucionálně pokrýt nejen reprodukci fyzickou, ale i reprodukci sociální způsobilosti. Lidská rodina jako sociální instituce musí proto obsahovat i jistý prvek trvalosti.

Dudová (2008, s. 14) hovoří o rodině, má na mysli rodinu manželskou či vztahovou. Muž a žena však nemusí být nutně manželi, a jejich dětmi. Současná rodina skutečně může být označena jako nestabilní. Je méně pravděpodobné, že partnerský vztah dvou lidí zakládajících rodinu vydrží po celou dobu jejich života. Mnoho manželství končí rozvodem a ještě častěji dochází k rozchodu tam, kde ani k uzavření manželství nedošlo.

Rodina je společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí. (Hartl, 2004, s. 230).

Jak uvádí Řezáč (1998, s. 193), dalším sociálně psychologickým problémem rodinných interakcí je konflikt životních stylů rodin obou partnerů (manžela a manželky). Po prvním období zamilovanosti, které je všeobecně charakterizováno značnou snahou o vzájemný respekt a vzájemné přizpůsobení, nastává období, v němž milenecká role ustupuje do pozadí. Dominujícími rolemi se stávají role partnerská a rodičovská. Právě zde se většinou projeví silný vliv životních stylů výchozích rodin. Může nastat zcela viditelný rozpor, který se promítá do interakcí s dětmi a před námi vzniká problém nejednotné výchovy.

Lze říci, že vztahy v zakládané rodině jsou trvalejší a úspěšnější, čím více se podobají vztahům v rodině původní. (Řezáč, 1998, s. 193)

Matoušek (2013, s. 118) nazývá rodinu využitelným a využívaným sociálním kapitálem, pokud svého člena nestrhává k protispolečenským akcím, nežádoucímu chování a pokud o něj má zájem.

Dudová zmiňuje (2008, s. 20), že podle F. de Singlyho každé individuum potřebuje blízké citové vztahy, které mu umožní objevovat a vytvářet sama sebe. Proto má dnes rodina větší význam než kdykoli jindy – vytváří podmínky, v nichž jedinec může objevovat své vnitřní zdroje a zachovávat svou jednotu a stabilitu. Individuum potřebuje k tomu, aby mělo pocit smyslu pozitivní existence, nějakého blízkého druhého, stabilního a exkluzivního; potřebuje pohled druhého, který mu dává pocit existence. Každý člověk má více identit, které vycházejí z různých prostředí, v nichž se pohybuje. Díky vztahu s jedním či několika blízkými se tyto elementy skládají a vytvářejí jednotný celek.

Partnerská dvojice dospělých je jádrem rodiny. (Matoušek, 2013, s. 362)

Stabilita rodinného soužití vyžaduje určitou míru dosažených hodnot a postojů, dále určitou emoční inteligenci a komunikační dovednosti. U lidí, kterým tyto osobní předpoklady chybí, je více pravděpodobný krach partnerského vztahu, protože muž a žena si neplní svá vzájemná očekávání. Je třeba si uvědomit, že spokojené a stabilní páry tento hodnotný stav získají a udrží za cenu potlačování osobních přání a sklonů typických pro obě pohlaví. Neschopnost podřídit se společenskému projektu, jímž je rodina, lze označit za obecnou příčinu rozchodů mužů a žen.

Hamplová (2007, s. 30) uvádí, že Češi zastávají k netradičním formám rodinného soužití poměrně tolerantní přístup. Z hlediska evropského srovnání stojí Češi mezi západoevropskými státy, kde jsou postoje vůči netradičním formám partnerského a rodinného soužití ještě liberálnější, a státy východní Evropy, kde převažují spíše zastánci tradičních rodinných hodnot.

Dudová (2008, s. 40) uvádí, že sociální instituce rodiny prochází změnami:

Mění svou formu a nabírá nové funkce, což vyžaduje modifikace vztahů mezi rodinnými aktéry a modifikace repertoárů rolí, které v rámci rodiny hrají. To se týká také otcovství – institucionální a autoritářské otcovství se stává otcovstvím vztahovým a dobrovolným, otec se stává významným blízkým dítěte a dítě se stává partnerem, kterého je třeba respektovat a vyjednávat s ním.

V důsledku partnerského rozchodu dochází k tomu, že dosavadní uspokojující životní úroveň rodiny zajišťovaná příjmy dvou partnerů upadá na životní úroveň nižší vlivem jednoho příjmu v rodině, kde jedna osoba, v naprosté většině případů žena, živí rodinu a zároveň zastává celou péči o děti i domácnost. O své povinnosti a starosti se nemůže s nikým podělit. Navíc se může potýkat s určitým znevýhodněním na pracovním trhu. Vlivem toho všeho se rozvedené matky s nezaopatřenými dětmi ocitají ve skupině výrazně ohrožené chudobou s nízkou životní úrovní ve stavu hmotné nouze a následně závislé na pomoci státu.

Gender

Slovo gender pochází z anglického *gender* neboli rod, pohlaví a do českého jazyka se nepřekládá, neboť pro tento výraz neexistuje adekvátní překlad, který by ho zcela vystihl. V češtině jej můžeme vyslovovat jako *gender* anebo *džendr*.

Gender je také nazýván sociálním pohlavím. Na rozdíl od pojmu pohlaví, který je chápán výhradně v biologickém smyslu, pojem gender označuje kulturně a historicky proměnlivé charakteristiky a modely přiřazované mužskému nebo ženskému biologickému pohlaví. Soubor mužských (maskulinních) či ženských (femininních) vlastností společnost všeobecně přijímá jako něco >> přirozeného << a >> neměnného <<. (Babanová, 2007, s. 148)

Gender můžeme označit za dynamický a komplexní soubor představ, jednání a pocitů vztahujících se k tomu, co znamená být chlapcem a dívkou v daném okamžiku a na konkrétním místě a v dané kultuře. V neposlední řadě je gender spořádacím principem, který ustanovuje mocenské vztahy. Je zapsán v jazyce a jeho struktuře.

Gender zásadně zpochybnil a zproblematizoval přirozené duality mužských a ženských rolí, uvolnil pojmy žena a muž z oblasti samozřejmého a nepochybného. (Gjuričová a Kubíčka, 2009, s. 53)

Genderové mocenské vztahy

Označují vztahy mezi muži a ženami, případně vztah mezi mužností a ženskostí jako sociálním konceptem. Jedná se o hierarchické mocenské vztahy, v nichž jedno pohlaví disponuje ve větší míře autoritou, schopností či kapacitou kontrolovat a ovládat druhé pohlaví a požívat různá společenská, ekonomická a politická privilegia. Přes to, že jsou sociálně a kulturně podmíněné a proměnlivé v čase, jsou často akceptovány jako přirozené. Gendero-

vé vztahy jsou dynamické, mohou být konfliktní stejně jako kooperativní a jsou formovány různými faktory.: právním systémem, trhem práce, třídou, věkem, manželským statutem či pozicí v rodině. (Babanová, s. 149)

Genderové role

Soubor pravidel (většinou nepsaných a neformálních, určených danou společností), který definuje, jaké chování, myšlení, citění, oblečení či forma partnerských vztahů je vhodná, případně nevhodná pro příslušníky jednoho nebo druhého pohlaví. Péče o děti je všeobecně považována za femininní genderovou roli, přičemž finanční a materiální zabezpečování rodiny je obecně klasifikováno jako maskulinní genderová role. Genderové role jsou přijímány a reprodukovány prostřednictvím socializace. (Babanová, s. 149)

Konstruktivismus nepopírá, že existují biologické rozdíly mezi muži a ženami. Zároveň však tyto biologické odlišnosti nutně nemusí znamenat, že se muži a ženy liší také sociálně. Když ponecháme muže a ženu vykonávat stejný druh činnosti, se vši pravděpodobností dosáhnou oba rozdílných výsledků. Avšak tomuto rozdílu se nevyhneme ani v případě, kdy budou stejnou činnost absolvovat dva muži. Dokonce se může stát, že rozdíly mezi dvěma muži mohou být větší než rozdíl mezi mužem a ženou. V případě žen se však o tomto rozdílu bude mluvit jako o důkazu odlišné společenské role ženy. V případě odlišné fyzické zdatnosti dvou mužů nebude tento rozdíl považován za nijak výjimečný pro jejich společenské postavení. Nejsou tedy důležité konkrétní rozdíly ve fyzické stavbě jedinců, ale sociální významy, které se těmto rozdílům připisují.

Pomoc

Pomoz mi, abych to udělal sám.

M. Montessoriová

Co je pomoc? Při hledání vlastního modelu sociální pedagogiky a při úvahách nad cíli vychází Bakošová (2008, s. 56) z analýzy pojmu *pomoc*. Nabízí se mnoho asociací, jako podpora ze strany blízkého, dobré slovo, dobrý skutek nebo čin, rada nebo materiální pomoc. Pomoc potřebuje jednotlivec, skupina, děti, mladiství či dospělí lidé. Každý člověk se ocitne v situaci, kdy potřebuje pomoc.

Chápání pomoci zahrnuje širokou škálu činností a aktivit, jež si mohli klienti sami vyžádat nebo ty, které vycházejí z požadavku společnosti. Perspektivy orientované na změnu sociálního prostředí budou pomoc spojovat s rozpoznáním bariér v prostředí klientů a tyto překážky minimalizovat.

Podle Matouška (2013, s. 207) je pomoc v nejširším smyslu činnost, jíž sociální práce dosahuje svého poslání. V užším smyslu je chápána jako jedna ze dvou podstatných rolí sociálních pracovníků, v jejímž rámci sociální pracovníci preferují zakázku klienta před společenskou zakázkou.

Cílem pomoci může být rozšíření způsobilosti a rozhodovacích možností při řešení problémů nebo zúžení zaměřené na zmírnění či odstranění problémů.

Na základě tohoto modelu uvádí Ludewig čtyři modely pomoci:

- *Pomoz nám rozšířit naše možnosti.*
- *Pomoz nám využít naše možnosti.*
- *Pomoz nám snášet naši situaci.*
- *Pomoz nám odstranit naši situaci.* (Bakošová, 2008, s. 57)

V procesu pomoci je považováno za velmi důležité předcházet společenským předpoklům v tom smyslu, že vyhledání pomoci je ponižující akt. Srovnávací výzkumy chlapců a děvčat ukázaly, že dívky žádají dospělé osoby o pomoc častěji než chlapci. Jsou typy pomoci, které jsou lidem nepříjemné. Jakmile člověk vyhledává pomoc, signalizuje tím svou slabost a selhávání. Možná to tak není, naopak, signalizuje svou sílu. Získávání reálného obrazu o sobě prostřednictvím sociálního pracovníka a přijetí své slabosti jedince posune dopředu. Může se stát, že neschopnost vyhledat pomoc může jedince přivést k nezodpovědným činům.

2 GENDER JAKO JEDEN Z ASPEKTŮ VÝCHOVY

Otázka genderu zásadně ovlivňuje životy lidí, ovlivňuje postavení ve společnosti, sociální role a v neposlední řadě má i vliv v oblasti vzdělávání či na trhu práce. Rozlišování lidí podle pohlaví se odehrává ve všech sférách sociálního života. Každá společnost svým členům předepisuje a požaduje po nich určité normy chování a vlastností, které by jedinec, jako příslušník toho kterého pohlaví – měl nosit.

Gender je významný a mocný společenský koncept mající vliv na strukturu našich životů. To však neznamená, že je v každé situaci stejně významný. Můžeme přihlížet i k jiným aspektům výchovy, jako je věk, rasa, třída, sexuální orientace, které mohou mít v daném kontextu větší význam, ale gender se s nimi vždy prolíná.

Muži a ženy jsou prostě jako jakési lidské magnety: Stejně jako když protáhnete silný magnet skrz hromadu odpadků, nalepí se na něj pouze to, co magnet přitahuje. A tak podobně i my procházíme životem a nabalujeme se na lidi, kteří takzvaně slyší na naše myšlenky a nápady. (Carnegie, 2010, s. 12)

V době, kdy vznikala tato diplomová práce, jsem se poprvé hlouběji zabývala tématem genderu v souvislosti s výchovou, jako aspektem výchovy. Více než kdy před tím, jsem se soustředila na své okolní prostředí se záměrem pozorovat chování mužů a žen navzájem, konkrétně partnerské dvojice nebo na vzájemné chování rodičů a jejich dětí. Výhodou pro mě byla skutečnost, že pracuji jako sociální pracovníce a denně jsem v kontaktu s klienty, muži a ženami.

Utváření určitých rozdílů mezi chlapci a dívkami a rozlišování mužské a ženské role se objevuje na celém světě v každé společnosti. V návaznosti na toto rozdělování se přizpůsobuje i výchova dětí. Přesněji řečeno, chlapci bývají vystavováni jiným socializačním vlivům než dívky.

Jak uvádí Smetáčková (2007, s. 11), rodiče, širší rodina nebo i pedagogové při komunikaci s děvčaty používají více emocionálně laděných slov, kupují jim dívčí hračky a vedou je k péči o druhé. Naopak vůči chlapcům je výchova spíše chudá po emocionální stránce a méně orientovaná na verbální komunikaci, pro prostřednictvím hraček jsou chlapci naopak povzbuzováni v technických dovednostech a dále v orientaci na věci, nikoliv na lidi

V souvislosti s výchovou a socializací, což je oblast našeho zájmu, ve většině situací, kterých se v průběhu života účastníme, je gender podstatným organizujícím principem. Není

však principem jediným, ani neplatí, že působí v každé situaci stejnou silou. Někdy je třídění lidí, jejich aktivit či charakteristik na ženské a mužské klíčové, v jiných momentech toto rozdělení ustupuje a předcházejí ho třídící znaky jako věk, sociální vrstva či etnický původ.

Gender se netýká zdaleka jen dívek a chlapců, mužů a žen a charakteristik, které jsou jim přisuzovány, avšak promítá se do funkčnosti partnerských vztahů mezi muži a ženami. Gender ovlivňuje, jak jsou formovány a reprodukovány společenské hierarchie.

Prakticky všechny atributy, které v naší kultuře spojujeme se ženami, mohou být v jiných kulturách hodnoceny jako mužské a naopak. Především u přírodních a tradičních kultur a společností jsou velmi dobře viditelné důrazy na rodové rozdíly mezi muži a ženami. Muž i žena zde zastávají přesně vymezené role, mají svá vlastní práva a povinnosti, které jsou jim předurčeny již při narození. V rámci rodiny a partnerství je přijímají stejně jako jejich předkové, a tím daná kultura i v budoucnosti nezaznamenává podstatných změn. Existuje mnoho kultur, kde je péče o děti a domácnost rozdělena rovnoměrně mezi muže a ženy, kde se na ní spolupodílejí nebo kde je otec považován za nezbytný prvek prospívání dítěte. Chování australských domorodců použijeme na ukázkou. Pokud zde otec dítěte zemře ještě před jeho narozením, matka dítě usmrtí, protože otec je pro něj tak nepostradatelný, že dítě bez něj nemůže žít.

Antropoložka Margaret Mead se v 1. polovině 20. století zaměřovala na výzkum kmenů na Nové Guineji a pozorovala různé typy mužských a ženských rolí v této kultuře. Jeden z pozorovaných kmenů, kmen Čambuli rozlišuje mezi mužskou a ženskou rolí, situace je však z našeho hlediska zcela paradoxní, neboť vlastnosti, které považujeme za typicky ženské, pokládají tito domorodci za typicky mužské. V důsledku takto orientované výchovy pak dochází k tomu, že muži tohoto kmene vykazují výrazně ženské vzory chování. Věnují se drobným ručním pracím, zhotovování oblečků, masek a přípravě slavností, rituálů a tanců. Oproti tomu ženy tohoto kmene vystupují velmi energicky, rezolutně a samostatně. Vykonávají většinu prací, které mají pro kmen ekonomický význam.

2.1 Genderové stereotypy

Babanová (2007, s. 149) definuje genderové stereotypy jako zjednodušující, omezené a zaujaté předpoklady týkající se vlastností, názorů a rolí žen a mužů. O mužích se například stereotypně předpokládá, že nikdy nepláčou, jsou nepořádní, agresivní a soutěživí. Ženám

se naopak paušálně přisuzuje citlivost, empatie, pořádkumilovnost a poddajnost. Zevšeobecnování mužských a ženských vlastností může často vést k diskriminaci jedinců, kteří svým chováním vybočují z daného stereotypu.

Představy o přirozené a výrazné odlišnosti žen a mužů jako hlavním určujícím faktoru životních stylů považujeme za rodově stereotypní a jako takové i škodlivé, protože omezují možnosti rozvíjet osobní, individuální zájmy a nadání tím, že je podřizují pohlavní příslušnosti, čímž vytváří diskriminační prostředí pro ženy a muže. (Koczková, Szapuová, 2011, s. 162)

Bakošová (2011, s. 86) nazývá genderovými stereotypy zjednodušené a paušalizované všeobecné předpisy maskulinity a feminity. Skládají se ze všeobecně přijatých, tradicí podporovaných přesvědčení o vlastnostech, charakteristikách a aktivitách vhodných pro muže a ženy, o nerealistických obrazech mužství a ženskosti. Stereotypy představují překážku v přirozeném využití lidských schopností bez ohledu na pohlaví.

První výsledky genderově stereotypní socializace se projevují u dětí již v období předškolního věku. Vyhraněně stereotypní představy o mužské a ženské roli, o vhodném chování chlapců a dívek se dnes sice ocitají pod palbou kritiky, ale stereotypní předsudky týkající se feminity a maskulinity přesto ve společnosti panují a ovlivňují očekávání rodičů od dítěte i to, jak dítě samo sebe vnímá. Mnozí rodiče volí genderově stereotypní přístup ke svým dětem vědomě a záměrně, aby je ochránili před možným budoucím nedorozuměním v soukromém i pracovním životě. Objasňují své rozhodnutí jako snahu vést děti k tomu, aby v průběhu života jasně a úspěšně plnily dané očekávání, což se nestane bez umění *správně se zařadit*.

Rodiče se mohou i nevědomě chovat ke svým dětem rozdílně podle pohlaví. I ti rodiče, kteří zavrhnou genderově stereotypní výchovu. Samotná socializace ze strany rodičů začíná již v okamžiku narození, kdy je nově narozené dítě vzhledově hodnoceno. Holčičkám říkáme, jak jsou křehké a chlapečci jak jsou velcí a silní. Tyto genderové stereotypy se pak dále promítají do očekávání o chování dítěte. Rodiče tvrdí, že jejich malý chlapec je mnohem energičtější než dívky jeho věku, které naopak hodnotí jako milé, klidné a citlivější. Rodiče mají za to, že jejich synové jsou fyzicky silnější a odolnější než dcery.

Zjednodušující, omezené a zaujaté předpoklady týkající se vlastností, názorů a rolí žen a mužů. O mužích se například stereotypně předpokládá, že nikdy nepláčou, jsou nepořádní, agresivní a soutěživí. Ženám se naopak paušálně přisuzuje citlivost, empatie, pořádkumi-

lovnost a poddajnost. Zevšeobecňování mužských a ženských vlastností může často vést k diskriminaci jedinců, kteří svým chováním vybočují z daného stereotypu. (Babanová, s. 149)

Negativní důsledky genderových stereotypů jsou u mužů i žen rozdílné. Chlapci mají být nezávislí, mohou být i trochu sobečtí, mají být připraveni na „podmanění“ si světa. Plánují si svou budoucnost bez ohledu na možné omezení. Vlastnosti, jež jsou důležité a nezbytné, jako zaměření na výkon, ctižádost, soutěživost a tendence k sebeprosazení, jsou považovány za typicky mužské. Snaha mužů najít pomoc u jiných lidí v případě, že mají problémy, může být definována jako závislost, nesamostatnost, slabost a to se s představou o ideálním muži vylučuje.

Dívky a ženy dokáží vyhledat pomoc samy, na rozdíl od chlapců a mužů. Děje se tak v důsledku rozdílné genderové socializace, která dívky vede k větší citlivosti vůči problémům svým i druhých a v neposlední řadě k větší důvěře v pomoc. Chlapci jsou naopak vedeni k přesvědčení, že si musí umět poradit sami. Požádat o pomoc pro ně znamená nemůžnou slabost.

Naopak dívky by se měly umět postarat o druhé, měly by být připravené se obětovat, více se emocionálně angažovat. Ženám je připisováno obecně uznávané poslání mateřství, k němuž je vázáno zaměření na pomoc a podporu druhých. Vlastnosti tradičně připisované ženám, jako je skromnost, podřízenost a sebeobětování, jsou v konečném důsledku vlastnostmi rizikovými, jenž je zřejmé z mnoha případů násilí na ženách. Genderové stereotypy ženy ohrožují a omezují. V důsledku jejich naplňování se stávají závislejšími, je na nich pácháno násilí, jsou diskriminovány v zaměstnání nebo ohrožovány na veřejnosti. Očekává se od nich, že by měly být takové, jak to vyhovuje mužům. Identita a hodnota ženského pohlaví je pak utvářena ve vztahu k mužům.

Dívky už v útlém věku počítají s tím, že budou obětovat své ambice, sny a připravují se na to, čeho se vzdají. Stereotypní socializace (dívek) omezuje jejich možnosti reálného využití svých lidských práv a v konečném důsledku vede k prohlubování rozdílů mezi ženami a muži ve všech sférách společnosti. (Bosá a Minarovičová, 2005, s. 44)

Mnoho dívek patrně přijímá ženské vlastnosti automaticky za své, jiné je možná budou hodnotit jako ideální, ale nereálné a jiné je budou vnímat jako zcela nezajímavé. Jako doporučení lze zde uvést uplatňování dynamičtějšího přístup k určitým stereotypům. Kolem nás je totiž více modelů, které v různé míře plní společenské funkce a záleží pouze na nás,

který z modelů si zvolíme. Jen tak se my sami odstříhneme od pout, na která jsme si přivykli tak, že už je ani nevnímáme.

2.2 Maskulinita a feminita

Jak uvádí Dudová (2008, s. 169), většina mužů vnímá sama sebe jako nějakým způsobem nedostačující; mužství je ve své podstatě něco, čeho je nutno dosáhnout, co je třeba dokázat nejen sobě, ale i ostatním. Druhou stranu představuje ženství, které obvykle nemusí být nijak prokázáno.

Feministická teorie se snaží vysvětlit, jak a proč vlastně dochází k tomu, že se považujeme za muže a ženy – tedy jakým způsobem přijímáme mužskou a ženskou identitu. Kromě toho popisuje, jak přijetí této mužské nebo ženské identity formuje a ovlivňuje náš společenský život a nerovný podíl na společenské moci. Cílem feministické teorie je pak poukázat na existenci společenských nerovností mezi muži a ženami a odhalovat vliv předsudků o tradičních rolích ženy a muže na naše životy. Hlavní snahou feminismu je nalézat různé možnosti a účinné prostředky, jak tyto nerovnosti odstraňovat díky povědomí o mechanismech, jejichž prostřednictvím se stáváme muži a ženami. (Babanová a Miškovci, 2007, s. 73)

Dle Dudové (2008, s. 160) je v obecném povědomí mužství vnímáno jako jakási bezčasová esence přítomná v srdci každého muže; mužskost můžeme chápat jako věc či kvalita, kterou někdo má, nebo nemá. Je to vrozená vlastnost daná biologickým mužstvím, kterou by každý muž měl viditelně manifestovat světu.

Je důležité odhalovat, jakým způsobem dochází ke vzniku nerovností a jakým způsobem se reprodukují. Tradiční představy o mužském a ženském chování nemají svůj absolutní základ v biologii. Nejsou tedy fixní a nejsou jednou pro vždy neměnné. Významy pojmů mužskost a ženskost jsou prostorově a časově proměnlivé. Jednotlivci si je osvojují v procesu socializace. Tím poukazují na skutečnost, že stávající nerovné uspořádání společnosti z hlediska pohlaví lze měnit a dále formovat. (Babanová a Miškovci, 2007, s. 94)

K větší rovnosti příležitostí mezi muži a ženami je navrhováno, abychom usilovali o osvobození od genderových stereotypů, které stojí za existencí celospolečenských genderových nerovností. Pod pojmem osvobození není myšlen absolutní převrat současného tradičního

genderového modelu chování ani úplný konec rozlišování lidí podle jejich pohlaví. Spíše bychom to nazvali jako oprostění se od vnímání stávajícího modelu genderového chování jako jediného kvalitního a žádoucího. Přesněji jde o jisté osvobození od strnulosti ovládající naše myšlení, které striktně předepisuje pouze jediný model chování a ostatní možnosti nepovažuje za důležité. *Feminismus vyzdvihuje hodnotu netradičních modelů a klade je naroveň těm tradičním.* (Babanová a Miškovci, 2007, s. 95)

Tímto způsobem je totiž možné zajistit, že výjimky z tradičního modelu chování se nestanou diskriminační.

Závažný a celospolečenský problém je spatřován v násilí na ženách. Feministické přístupy otevřeně deklarují svou zaujatost pro ženskou, eventuálně genderovou perspektivu v nazírání problému.

Bosá a Minarovičová (2005, s. 8) poukazují na to, že jsou vlastnosti nebo charakteristiky, které vedou ke vzniku násilí v párových vztazích dvojího druhu: za prvé takové, které vytváří nebo podporují představu o muži, otci jako hlavě rodiny a za druhé ty, které vedou ženy k tomu, aby se identifikovali s osobou zodpovědnou za atmosféru rodinného krbu.

2.3 Muž a žena v historickém kontextu

Ženy jsou důležitým spolutvůrcem toho, čemu se říká kulturnost srdce. Ony nás nutí uchovávat si mužství, čímž nemyslím označení pohlaví, nýbrž kvalitu charakteru.

Miloš Kopecný

Tradiční pojetí otcovství zahrnovalo čtyři hlavní role. Otec byl nenahraditelným ochráncem a pečovatelem, vychovával a předával svým dětem morální zásady, byl hlavou rodiny a jejím živitelem. Všechny tyto role ztratily v průběhu posledních dvou století na důležitosti. Začala se měnit role otce ve výchově dětí. (Klevetová a Dlabalová, 2008, s. 77)

Jak uvádí Warshak (1996, s. 24), společnost považovala otce za přirozeného strážce jeho dětí, v souladu s božími zákony. Připravit děti pro život ve světě mimo domov bylo úkolem otce. Podle přesvědčení a norem osmnáctého století nemohly takovou úlohu plnit matky, protože byly od společnosti příliš izolovány a samy potřebovaly ochrany mužů. Na otce se pohlíželo jako na přirozeného ochránce dětí a pouze on měl finanční prostředky

k jejich podpoře. Američtí soudci proto věřili, že v zájmu dětí je, aby byly svěřeny otcům. Alimentační povinnost na děti od bývalé manželky tehdy ještě nebyla vynalezena. Soudy rozhodovaly v tom smyslu, že otcům finanční příspěvek jeho dětem je kompenzován jejich prací. V případě, že děti nebyly svěřeny otcům, což se v oněch dnech stávalo vzácně, nebyl otec povinen své děti podporovat.

Na začátku 19. století měl otec stále ještě větší zodpovědnost za dítě než matka a téměř ve všech případech rozvodu bylo dítě svěřováno jemu. V důsledku ekonomického rozvoje došlo k oddělení pracovního a domácího prostředí. Muži jako živitelé rodin opouštěli domovy a trávili mnohem více času v práci. Ztráceli autoritu a prestiž v širší společnosti a otcovství jako takové ztrácelo na vážnosti. Zodpovědnost za děti přecházela na matky. Začalo se usuzovat, že matky dokážou lépe uspokojit potřeby malých dětí. Otcové si udržovali svůj formální status hlav rodiny, ale role vychovatelů dětí připadala stále více matkám. Do výchovy zasahovali pouze tehdy, když matčina autorita selhala. Stoupala tendence mužů hledat smysl svého mužství mimo domov. Méně se vztahovali k hodnotě domova a rodičovství, prioritní hodnotou se staly individuální ambice a úspěch. Otcovství se stalo méně důležitou sociální rolí. (Klevertová a Dlabalová, 2008, s. 77)

Převrat při svěřování dětí do péče matek nastal v průběhu 19. století ve Velké Británii. Tento kompletní posun byl ovlivněn průmyslovou revolucí. Vzhledem k tomu, že otcové byli zaneprázdnění výdělečnou činností ve prospěch rodiny, děti mladší sedm let mohly zůstat s matkou. Talfourdův zákon vedl k předpokladu, že matky mohou být pro své děti lepšími vychovateli, můžou o ně pečovat lepším způsobem než otec, a proto by jí měly být svěřeny do péče. Nové myšlenkové směrnice obsahovaly myšlenku, že stanovené, v daném čase optimální porozvodové uspořádání nemusí být trvalé. Může časem docházet ke změně, a to podle toho, jak se mění potřeby dítěte. Nemusí se brát v úvahu pouze faktor pohlaví rodiče.

V průběhu 19. století dle Warshaka (1996, s. 25) se na děti začalo postupně pohlížet s tím, že vyžadují specifické potřeby, které jim mohou lépe zajistit matky. Tento postoj pak začal v opatrovnických věcech převažovat a stal se známým jako presumpce útlého věku dětí.

Postupem let byla věková hranice útlého věku posouvána směrem nahoru a posléze došlo k tomu, že presumpce útlého věku se stala důvodem pro svěřování dětí jakéhokoli věku matkám, a to do trvalé péče. Koncem 19. stoletím a začátkem 20. století se kyvadlo zákona

odklonilo od otců a kolem roku 1920 byla preference matek již dostatečně upevněna. (Warshak 1996, s. 25)

Soudy začaly postupně omezovat téměř absolutní právo otce na svěření dítěte. S postupem času byla dočasná péče matky o dítě nahrazena trvalou péčí.

Jak uvádí Warshak (1996, s. 25):

Právní systém musí znovu objevovat tyto myšlenky, které odešly s devatenáctým stoletím. Je to škoda, myšlenky měly v sobě mnoho pozitivního. Nejlepší porozvodové uspořádání je pečlivě promyšleno, berou v úvahu několik faktorů a jsou natolik pružná, že se budoucím změnám přizpůsobí. To, co mohlo být začátkem trendu více individualizovaného rozhodování při svěřování dětí, se však nakonec stalo jen novým stereotypem, který nahradil dřívější: celková preference matek nyní nahradila dřívější celkovou preferenci otců.

V roce 1916 ve Washingtonu Nejvyšší soud konstatoval, že mateřská láska je pro dítě dominantní i u těch nejslabších žen. Dítě potřebuje matčinu péči více než péči otce. Z těchto důvodů, soudy zdráhají zbavit matku úschově svých dětí, a ani nebudou tak činit, pokud se jasně prokázalo, že ona je vhodnou a správnou osobou a nijak neohrožuje blaho dětí.

Děti se tak staly spíše finančním závazkem a muži byli stále ochotnější přenechat péči o ně svým bývalým manželkám. To patrně také přispělo ke změně postojů týkajících se finanční podpory dětí po rozvodu. Začátkem roku 1900 došlo poprvé k tomu, že soudy požadovaly po otci finanční podporu dětí, i když nebyly v jeho péči. Podstatnou hybnou silou pro přesun k preferenci výhradní péče matek byla právě tato alimentární povinnost otců – a tím i zmenšení finančních potíží matek. (Warshak 1996, s. 26)

Ještě v 19. století byl otec skutečným ztělesněním moci a autority; zastupoval před právem nejen své děti, ale i svou manželku, byl jediným živitelem rodiny a jen on sám rozhodoval, kdo se stane jeho dědicem. (Dudová, s. 41)

V současné době se hovoří o tzv. krizi otců. Po předání odpovědnosti za výchovu dětí ženám a odstoupení od postavení hlavní (i morální) autority v rodině začali být muži, vzhledem ke zvyšujícímu se pracovnímu uplatnění žen, nahraditelní i jako živitelé rodin. Na druhou stranu se ale současní muži více angažují ve výchově a péči o dítě. Jejich aktivity jsou jiné povahy než dříve, kdy otcové přistupovali k výchově více z mocenské pozice. Nyní jsou více partnery svého dítěte, snad jsou i citově angažovanější, jsou přímou součas-

tí života dítěte. Dnes není nic zvláštního vidět tatínky na mateřské dovolené, kteří se starají o chod domácnosti, zatímco jejich manželky přinášejí větší výdělek pro zajištění rodiny. (Klevetová a Dlabalová, 2008, s. 77)

Jak uvádí Dudová (2008, s. 164) ve veřejné sféře se muži jednoznačně, bez pochyb, nacházejí v mocensky dominantním postavení. Naopak v soukromé oblasti – ve sféře rodiny a reprodukce – se tam tradičně dříve nacházeli také, ale v průběhu druhé poloviny 20. století docházelo vlivem feministického hnutí a dalších širších společenských přeměn k rozkolísání tohoto mocenského poměru částečně v jejich neprospěch. Zdá se, že muži byli postupně připraveni o svůj mocenský monopol: přestávají být oficiálně hlavou rodiny, v případě rozvodu začaly být děti převážně svěřovány do výchovy a péče matkám. O početí nebo případné interrupci těhotenství rozhoduje díky moderním lékařským technologiím v první řadě žena. Otec byl postupně omezen až zbaven svých legálních privilegií a v současné době, kdy se setkáváme s vysokým podílem žen v aktivitách na pracovním trhu, nemůže zakládat svou autoritu ani na roli jediného živitele rodiny.

3 VÝCHODISKA PRAKTICKÉHO VÝZKUMU

Ve vztahu dvou lidí musí přeskóčit jiskra, kterou něco vyvolává - sympatie, zvědavost, kouzlo osobnosti - něco vás prostě na tom druhém chytí. A pak se dá navázat zlatá nit.

Eliška Balzerová

Dívky a chlapci se mezi sebou liší v charakteristikách mezilidských vztahů, tedy v tom, co je výchovou ovlivnitelné. Janošová (2008, s. 26) se odkazuje na Fausto – Sterling, která z uvedeného vyvozuje, že na rozvoji lidských vlastností, typicky přiřítaných mužské a ženské přirozenosti, se s velkou převahou podílí výchova a sociální vlivy. Z hlediska socializace hraje velkou roli rodina.

Jak uvádí Řezáč (1998, s. 193), sociálně psychologickým problémem rodinných interakcí je *konflikt životních stylů rodin* obou partnerů, manžela a manželky. Po prvním období zamilovanosti, které je všeobecně charakterizováno značnou snahou o vzájemný respekt a vzájemné přizpůsobení, nastává období, v němž milenecká role ustupuje do pozadí. Dominujícími rolemi se stávají role partnerská a rodičovská. Právě zde se většinou projeví silný vliv životních stylů výchozích rodin, nastává zjevný či latentní rozpor, který se promítá do interakcí s dětmi, problém tzv. nejednotné výchovy.

Jak vychovávat dívky a chlapce je téma článku *Rodina a škola* (Zormanová, ©2013). Autorka Lucie Zormanová, která nepochybuje o tom, že rozdíly mezi dívkami a chlapci jsou určovány jak jejich biologickou podstatou, tak i výchovou. Zormanová vidí v genderově citlivé výchově mnoho pozitivního pro vyrovnávání nerovností ve vztahu mezi dospělými ženami a muži nebo dospívajícími dívkami a chlapci. Směřuje svou pozornost k tomu, jak postupovat při výchově dívek a chlapců. Pokud bude jednání rodičů genderově citlivé a výchovou povedou také dítě k tomu, aby se seznámilo s genderovými stereotypy, uvědomovalo si je a chápalo, že není třeba je dodržovat. Tak nebude docházet k reprodukci genderových stereotypů a jejich mezigeneračnímu přenosu od rodičů na své děti. Přispějeme tím k odstraňování nerovnosti žen a mužů prvotně v interpersonálních vztazích a dále i ve společnosti.

Autorky Koczková a Szapuová (2011, s. 162) považují za rodově stereotypní představy o přirozené a výrazné odlišnosti žen a mužů jako hlavním určujícím faktorem životních stylů a jako takové i škodlivé, protože omezují možnosti rozvíjet osobní, individuální zájmy a

nadání tím, že je podřizují pohlavní příslušnosti, čímž vytváří diskriminační prostředí pro ženy (a muže).

3.1 Vyšší sociální emoce

Člověk si nemůže koupit východ slunce nebo já nevím, oko studánky. Ale samozřejmě není k zaplacení ani cit, vztah, láska, smysl pro humor a celková citlivost.

Bolek Polívka

Kdyby se mne kdokoli a kdykoli zeptal, co považuji pro člověka za nejdůležitější, bez váhání bych odpověděl, že emoce.

Vladimír Vondráček

V této kapitole se zaměříme na vyšší sociální emoce, jejichž vznešenější význam zde zdůrazňujeme právě proto, že jde o nejvyšší city, které má pouze člověk. Nejsou vrozené, ale získávají se v průběhu života vlivem výchovy a během procesu socializace. *S altruismem je spojena láska k člověku a lidskost (humanita), které jsou produktem sociálního učení.* (Nakonečný, 2000, s. 294)

Projevy vyšších sociálních emocí jsme zařadili do obsahu této diplomové práce s ohledem na existující genderové rozdíly mezi ženami a muži i v oblasti emocí.

Slaměník (2011, s. 11-12) člení emoce na jednoduché a složitější neboli sociální. Základní odlišnost sociálních emocí je dána především nezbytnou úlohou poznání a jejich důsledkem pro interpersonální vztahy.

Jak uvádí Cakirpaloglu (2012, s. 210), vyšší emoce představují specificky lidské, poměrně trvalé a vesměs komplexní emoční kvality a promítají se do individuálního i sociálního charakteru. Mezi nejvyšší sentimenty řadíme sentiment lásky. Slaměník (2011, s. 166) řadí mezi sociální emoce také lásku, i když je to méně obvyklé, protože láska má mnoho podob a jejím objektem nemusí být jen jediný člověk.

Vyšší sociální emoce se projevují ve styku s druhými lidmi jako je láska, laskavost, touha, něžnost, takt, vzájemné porozumění, obava o druhého, sympatie nebo tolerance. Mohou dále vyjadřovat vztah k věcem i pojmům jako je pravda, spravedlnost nebo svoboda. Naši

pozornost soustředíme na výskyt těchto uvedených trvalejších emocí mezi muži a ženami, členy rodiny, mezi rodiči a dětmi a dále mezi rodiči jakožto partnery navzájem. Na základě svých životních zkušeností, ať už z období dětství nebo z období adolescence a následujícího období dospělosti můžeme vypožorovat, že muži a ženy nebo chlapci a dívky své sociální emoce neprojevují v různorodých sociálních situacích nebo partnerských vztazích stejně.

Mnozí lidé přisuzují emocím jisté prvenství, neboť nám pomáhají udržovat romantické vztahy, ochraňují nejbližší a nejdůležitější osoby našeho života, napomáhají nám zachovávat si sociální hodnoty, normy a v neposlední řadě posilují sociální role, v nichž se nacházíme.

Empatie je předpokladem lásky, protože kdybychom se do druhého necítili, zůstala by láska bez citu – a to je samo o sobě protimluv. Budete-li tedy tuto schopnost rozvíjet každý den, znamená to, že zároveň zapracujete na své vlastní schopnosti milovat druhé.

Wilding (2010, s.) zdůrazňuje vliv emocí na osobní úspěch mužů i žen. Ačkoliv se obě pohlaví soustavně vyvíjí a mění, jejich schopnosti trvale a otevřeně sdílet své emoce, vnímat a brát v potaz pocity toho druhého, trvale čerpat z vlastností, které plodí důvěru a pochopení, posílí emočně inteligentní stránku lásky, která se tím stává silnější a trvalejší.

Pod neustálou hrozbou zpochybnění vlastní mužnosti jsou muži vedeni ke snaze získat a udržet kontrolu nad svým prostředím i nad sebou samým. Z touhy po kontrole pramení u mužů snaha ovládat své okolí a potlačovat vlastní emoce.

Se svými problémy se muži nesvěřují, s nikým o nich nehovoří, nemají žádný důvěrný vztah, ve kterém by je mohli ventilovat; snad proto, že mají pocit, že muži by si neměli stěžovat a měli by si vyřešit své problémy sami. Nechtějí ohrozit svou autonomii a zdání síly. Chrání si tak své vnitřní já, imunitu; nechtějí do tohoto prostoru nikoho vpustit a raději se s tím poperou sami – stále pro ně tedy platí, že chlapci nepláčou. (Dudová, 2008, s. 169-170)

Muži příliš neprojevují své city, což ohrožuje jejich psychické zdraví a nepřispívá ani partnerským vztahům. Zdá se, že zejména v intimních situacích spolu mnoho lidí komunikuje nepřímou. Věta *miluji tě* pak znamená třeba to, že se chcete se svým partnerem nebo partnerkou pomazlit. Je to svérázný způsob vzájemné komunikace, a přitom ho můžeme pozoro-

rovat u relativně velkého počtu lidí. Jako by existoval jakýsi nepsaný kodex, podle něhož by se lidé měli řídit a který by jim zakazoval jasně říkat: *Chci se s tebou teď pomazlit.*

3.2 Genderová rovnost

Vedle intimních doteků dvou těl je k lásce ještě třeba něžných slov. Nemají-li si muž a žena co říci, je mezi nimi láska nemožná.

Simone de Beauvoirová

Na základě svých dosavadních životních zkušeností z partnerského soužití a také osobních postřehů, které jsem vypožorovala v chování dalších partnerských dvojic v mém okolí, se mohu vyjádřit v této kapitole diplomové práce k tomu, že shledávám u nás všech nedostatků genderové rovnosti. Se vzájemným nepochopením ve vztazích mezi muži a ženami se setkávám i mimo svůj osobní život. Jako sociální pracovnice denně přicházím do kontaktu s klienty a klientkami úřadu práce, kteří hledají pomoc v systému hmotné nouze. Během svých pracovních činností se seznamuji s různorodými příčinami problémů existujících u partnerských dvojic způsobených násilím nebo vlivem nedostatečné genderové rovnosti. Nejčastěji jde o domácí násilí směřované na ženy, které byly ve vztahu k agresorovi manželkami, družkami nebo matkami.

Matoušek (2013, s. 254) k otázce rovnoprávnosti z hlediska genderu uvádí, že nižší platy, obtížnější vstup na pracovní trh, zacházení v práci a míra pracovního postupu žen ukazují na genderové nerovnosti. Určité výzkumy ukazují, že pro české ženy stejně jako muže je práce po rodině druhou nejdůležitější hodnotou v životě. Zároveň u nás dosud uvnitř rodiny převažují tradiční modely přerozdělování rolí mezi muži a ženami, přičemž žena zastává podstatnou část úkolů a prací spojených s fungováním rodiny.

V dvojici muž – žena je muž tou autoritou, silou, rozumem, žena je tou citlivější a slabší. Tento genderový stereotyp jednoznačně značí nerovnováhu moci, jenž je hlavní příčinou násilí v párových vztazích. V této souvislosti uvádíme fakt, že muži jsou jakožto skupina mocnější na rozdíl od skupiny žen, které mají zpravidla minimální podíl na rozhodování a na moci.

Vlastnosti nebo charakteristiky, které vedou ke vzniku násilí v párových vztazích, jsou dvojího druhu: za prvé takové, které vedou ženy k tomu, aby se identifikovaly s osobou

odpovědnou za klidnou atmosféru *rodinného krbu* a za druhé ty, které vytváří nebo podporují představu o muži, otci jako *hlavě rodiny*.

Dnes je možno vidět, že pokud to okolnosti vyžadují, muži se umí zhostit mateřské péče stejně tak dobře jako ženy. Otec může být stejně citlivý, láskyplný a kompetentní jako matka, pokud zmobilizuje svou ženskou stránku. Na to je však třeba vzájemné dohody, aby došlo k dělení rolí mezi mužem a ženou s tím, že muž se nemusí bát své otcovské lásky.

V naší společnosti jsou ženy, které samy přebírají osobní odpovědnost za idylickou atmosféru ve své nejbližší rodině. V důsledku genderových stereotypů se rodina stává hlavním místem pro jejich předpokládanou, očekávanou a pravou seberealizaci. Některé ženy pak sebe obviňují ze vzniklé rodinné krize za to, že nejsou schopny udržet harmonický vztah a harmonické zázemí pro výchovu dětí. Od ženy se především očekává, že se samy obětují pro svou rodinu a své děti.

Co vidíme za příčinou, proč jsou ženy znevýhodněny při rozdělování podílů na moci? Odpovědí nám bude především rozdílná socializace. Ženy na rozdíl od mužů jsou obecně v dětství méně vychovávány k tomu, aby se u nich vytvořily vlastnosti, které jsou pro dosažení lukrativních profesí důležité.

Teoretické koncepty genderové rovnosti či odlišnosti na sebe vážou celou sbírku politických názorů. První pohled předpokládá vrozené odlišnosti mezi mužem a ženou, tedy i mezi matkou a otcem. Konzervativní myslitelé vycházející ze sociologie tvrdí, že dítě potřebuje dva různé typy lásky – a disciplíny – mateřský a otcovství. Nejlépe poskytované biologickou matkou a otcem. Konstruktivistický koncept oproti tomu zdůrazňuje, že odlišnosti mezi mužským a ženským rodem jsou vytvořeny sociálně, a tudíž nemohou být ospravedlňovány jako přirozené, legitimní a neměnné. (Dudová, 2008, s. 39)

Dítě potřebuje hlavně milující osobu – nemusí jít přímo jen o muže či otce, nemusí jít přímo jen o ženu či matku. Dítě potřebuje někoho, kdo bude toto dítě milovat, chránit, pečovat o něj, pomáhat mu, podporovat ho a vést ke svobodě, samostatnosti a odpovědnosti.

Ve vztahu k dětem by obzvláště muži měli být blízcí, ukázat jim své city, naslouchat jim, hrát si s nimi. Aby to dokázal, musí se k dítěti snížit, jednat s ním jako rovný s rovným a zapomenout na hierarchii dospělého a dítěte.

3.3 Genderově citlivá výchova

Slabé pohlaví je silnější díky slabosti silného pohlaví.

Charles Aznavour

Bakošová uvádí (2011, s. 85), že jde o nový fenomén, který se objevuje ve filozofii, sociální práci, pedagogice, psychologii a v dalších vědách o výchově a člověku.

Když se budeme ve výchově zabývat významem genderových vztahů, genderovou rovností a uznáním práva dívek i chlapců na volbu vlastních životních strategií, má mezi dětmi tento přístup větší šanci na přijetí. Pro rodiče je nezbytné vynaložit velké úsilí zajišťující spravedlnost pro obě pohlaví. Součástí genderově citlivé výchovy je tedy utváření prostředí a prostoru pro dialog, úctu a respekt. Zvláště mladší děti mají silný cit pro spravedlnost, proto se stává v první řadě naším cílem dosažení této spravedlnosti.

Rodově citlivá výchova a rodově citlivá pedagogika patří mezi přístupy, které jsou považované za vhodný způsob, jak prolomit bariéry, na které ženy a muži naráží při realizaci svých životních plánů. (Koczková a Szapuová, 2011, s. 161)

Genderově citlivá výchova nebrzdí rozvoj dívek a chlapců důrazem na tradované rodové stereotypy. Nedělí vloh, schopnosti atd. na typicky ženské a typicky mužské a neutváří správné dívky a správné chlapce v duchu tradovaných norem Neupírá dívkám a chlapcům genderovou identitu, když projevují zájmy a vloh, jež se tradičně považují za ženské, či mužské. Dívky a chlapci se v genderově citlivé výchově připravují všestranně samostatný a zodpovědný život v dospělosti. Dokáží zvládat úlohy jak v profesi, tak i v rodině.

Zájem dětí o gender lze vzbudit tím, že my sami se budeme živě zajímat o jejich vlastní zkušenosti a znalosti. U žen i mužů by například mohla být zcela stejnou měrou zdůrazňována citovost, jemnost, vstřícnost a ohled na druhé. Poněvadž se ale nehodí do konceptu muže – živitele rodiny, připisuje se jen ženám.

Zormanová (RVP, ©2013) uvádí, že zdravé sebevědomí u dívek a chlapců je budováno čtyřmi pilíři, které souvisejí s generovou výchovou:

- Dítě z kontaktu a interakce s okolím, které ho povzbuzuje, chválí, pokud se mu něco povede, nabývá přesvědčení, že něco dokáže a dále nabývá přesvědčení o vlastní kompetentnosti.
- Dítě zažívá v kontaktu s okolím zkušenost, že mají mě rádi takové, jaké jsem.

- Dítě je vedeno k tomu, aby si jasně uvědomovalo, že má spoustu silných stránek, aby vědělo, které to jsou, ale zároveň si uvědomovalo, že má i slabé stránky. Jedná se tedy o takový způsob výchovy, kdy je dítě vedeno k reálné sebereflexi, ke zdravému sebevědomí.
- Dítě si v dětství osvojuje stabilní systém hodnot. Ví, co je dobré, co je špatné, což ho ochrání před přílišnou nejistotou při rozhodování a komunikaci s lidmi.

Genderově citlivý přístup znamená přístup, který uplatňuje rodové hledisko s cílem zamezit, předcházet anebo odstraňovat rodovou diskriminaci a posilňovat rodovou rovnost. Genderově citlivé definování potřeb děvčat a chlapců je orientované na co nejširší možnosti seberealizace děvčat a chlapců bez ohledu na jejich pohlavní příslušnost. Zaměřuje se na odstraňování bariér seberealizace, které vyplývají z rodových stereotypů a předsudků o ženskosti a mužnosti. První charakteristikou genderově citlivé výchovy je zohledňování rodových aspektů sociální reality a snaha o zamezení a předcházení rodové diskriminaci. Cíl genderově rodově citlivého přístupu můžeme definovat dále jako otevření možností plnohodnotného uplatnění se v životě, svoboda ve volbě životních drah a dosažení rodové rovnosti. Nesexistický přístup a nabídka rozmanitých identifikačních vzorů tvoří základ genderově citlivé výchovy.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Základním cílem této diplomové práce je zjištění, jaký význam přikládají muži a ženy jakožto rodiče a aktéři v partnerských vztazích kladným emocím a vzájemné rodinné pomoci, do jaké míry dokáží emoce projevovat sobě navzájem a současně také ke svým dětem, dívčkám a chlapcům, dospívající mládeži, čímž jsou jim vzorem v přirozeném prostředí rodiny a napomáhají jim nebránit se citově se otevřít a projevit druhým svou náklonnost, lásku, úctu a pomoc. Tato diplomová práce se zaměřuje na význam genderově citlivé výchovy probíhající v rodině, kde by se při výchově dětí obou pohlaví měli rodiče držet požadavku genderové spravedlnosti neboli všem stejným dílem a nerozlišovat pohlaví dítěte a nesklouzávat ke genderovým stereotypům. Tím jim pomohou prostřednictvím výchovy hodné nápodoby obstojně se realizovat bez genderových předsudků a nemít pocit, že životní role musí být ryze mužská nebo ženská a nemohou se navzájem prolínat.

Obsah této části diplomové práce popisuje výzkumný problém a cíle výzkumu, druh výzkumu, výzkumný vzorek a způsob jeho výběru, metodu výzkumu a způsob zpracování dat.

4.1 Výzkumné problémy a stanovení hypotéz

1. Liší se identifikace mužů a žen s jednotlivými genderovými stereotypy?
2. Liší se identifikace mužů a žen s jednotlivými sociálními emocemi?
3. Liší se identifikace mužů a žen se smyslem projevovat emoce?

H1: Mezi pohlavím respondentů a jejich názory na genderový stereotyp: muži nikdy nepláčou, existuje rozdíl.

H2: Mezi pohlavím respondentů a jejich názory na genderový stereotyp: ženám je připisováno poslání mateřství, existuje rozdíl.

H3: Mezi pohlavím respondentů a jejich názory na genderovou rovnost ve výchově, existuje rozdíl.

H4: Mezi pohlavím respondentů a jejich názory na smysl projevovat emoce existuje rozdíl.

H5: Identifikace s tvrzením, že projevy sociálních emocí ovlivňují trvalost citového vztahu, je stejná u mužů a žen.

4.2 Proměnné a jejich definování

- Nezávisle proměnná
  - Pohlaví.
  - Věk.
  - Rodinný stav.
  - Délka partnerského soužití.
- Závisle proměnná
  - Identifikace s genderovými stereotypy.
  - Identifikace s jednotlivými sociálními emocemi.
  - Identifikace se smyslem projevovat emoce.

Nezávisle proměnné budou zodpovězeny v úvodu dotazníku. Na základě odpovědí budou poté dotazníky rozčleněny na kategorie odpovědí mužů a žen. Pohlaví, věk, délka partnerského vztahu a rodinný vztah zařazujeme mezi proměnné, které ovlivňují identifikaci s genderovými stereotypy, s jednotlivými sociálními emocemi a se smyslem projevovat emoce.

4.3 Pojetí výzkumu

Za cíl praktické části diplomové práce jsme pojali nalezení zjištění, zda genderové stereotypy v současné rodině ovlivňují rodiče při výchově svých dětí nebo ovlivňují vzájemné chování mužů a žen v partnerských vztazích. Hledáme rozdíly nebo shodu mezi pohlavími při hodnocení identifikace s výčtem genderových stereotypů. Ty mohou mít zásadní význam pro utváření trvalých partnerských vztahů mezi muži a ženami. Základní pohnutkou ke vzniku této diplomové práce bylo vyvrácení genderového stereotypu, že muži neprojevují své kladné emoce. Chceme dále ověřit u mužů a žen, zda jejich projevy sociálních emocí jako je cit pro spravedlnost, vzájemné porozumění a úcta, vzájemná sounáležitost a náklonnost mají význam pro utváření žádoucích trvalejších partnerských vztahů mezi muži a ženami jakožto rodiči. Chceme ověřit, zda muži a ženy se identifikují s určitými emocemi a také se smyslem projevování emocí za účelem napomáhání udržet dlouhodobý citový vztah. S odkazem na stanovený výzkumný cíl jsme zvolili kvantitativní pojetí výzkumu.

4.4 Technika výzkumu

Při zjišťování dat pro výzkum jsme použili techniku dotazníku. Ke každé hypotéze se vztahují určité otázky. Dotazník byl rozdělen na položky, v nichž jsme zjišťovali fakta, zkušenosti a názory respondentů. Otázky v příloženém dotazníku týkající se zjišťování demografických údajů tvoří otázky písm. A – D. Otázky ke zjištění zkušeností a názorů jsou uvedeny pod čísly od 1 do 16. Největší zastoupení v dotazníku měly otázky uzavřené. Obsahem dotazníku je stručný úvod, v němž se představuji a oslovuji respondenty s žádostí o zapojení se do výzkumného šetření. Pokračuje 16 položek s otázkami a na závěr dotazníku je zařazeno poděkování.

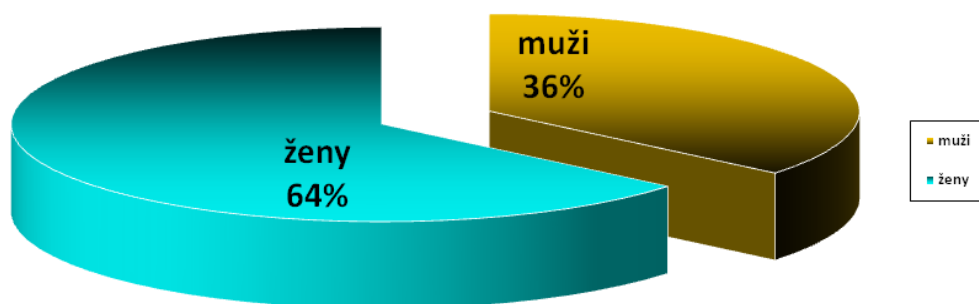
4.5 Výzkumný soubor a způsob výběru

Základní výzkumný soubor byl vymezen na všechny, kteří by mohli být osloveni v rámci výzkumného šetření a představoval všechny muže a ženy.

Pro výběr respondentů k metodě dotazníku byla použita metoda záměrného výběru, kdy byli jednotliví respondenti, muži a ženy přímo osloveni s možností spolupráce na tomto výzkumu a záleželo pouze na jejich rozhodnutí, zda se výzkumu zúčastní a dotazník vyplní. Záměrný soubor byl zastoupen muži a ženami jakožto aktéry partnerských vztahů. Dalším požadavkem pro záměrný výběr bylo splnění kritéria rodičovství. Byla oslovena se žádostí o spolupráci na dotazníku desítky respondentů žijících v manželství nebo v druhovém poměru, přičemž všichni respondenti měli zkušenosti s výchovou dětí.

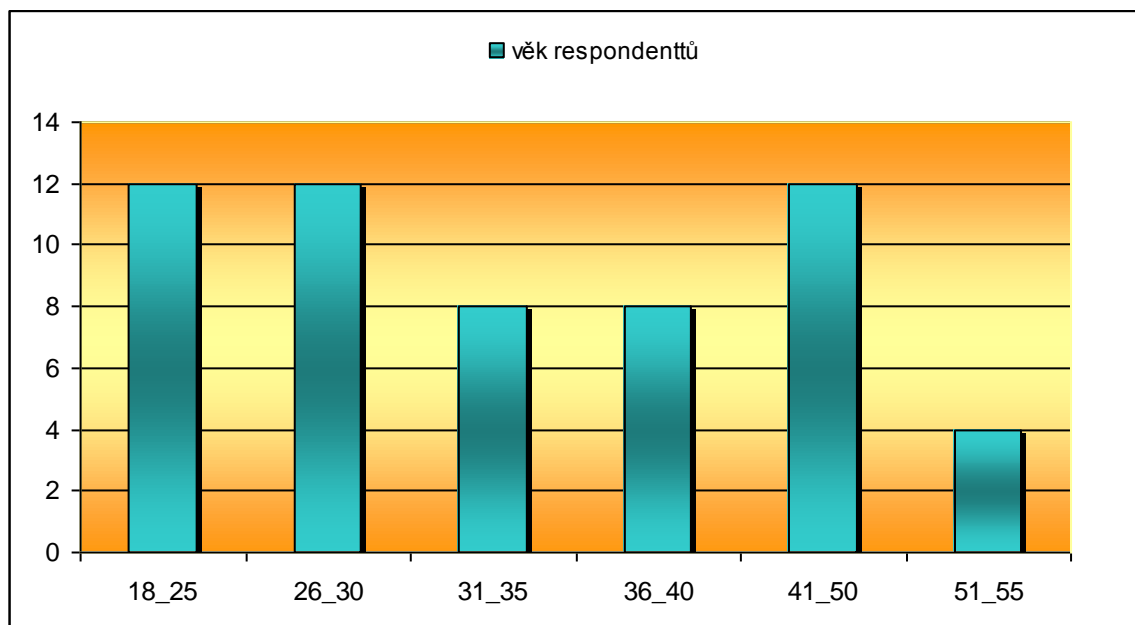
Převážně šlo o klienty Úřadu práce České republiky z důvodu možnosti osobního kontaktu s klienty. Zbylou část výzkumného souboru představovali další zaměstnanci a zaměstnankyně úřadu práce včetně svých partnerů opačného pohlaví.

Celkem 56 respondentů odevzdalo dotazník s úmyslem účastnit se výzkumného šetření. Poté jsme přistoupili k třídění materiálu získaného dotazníkem.

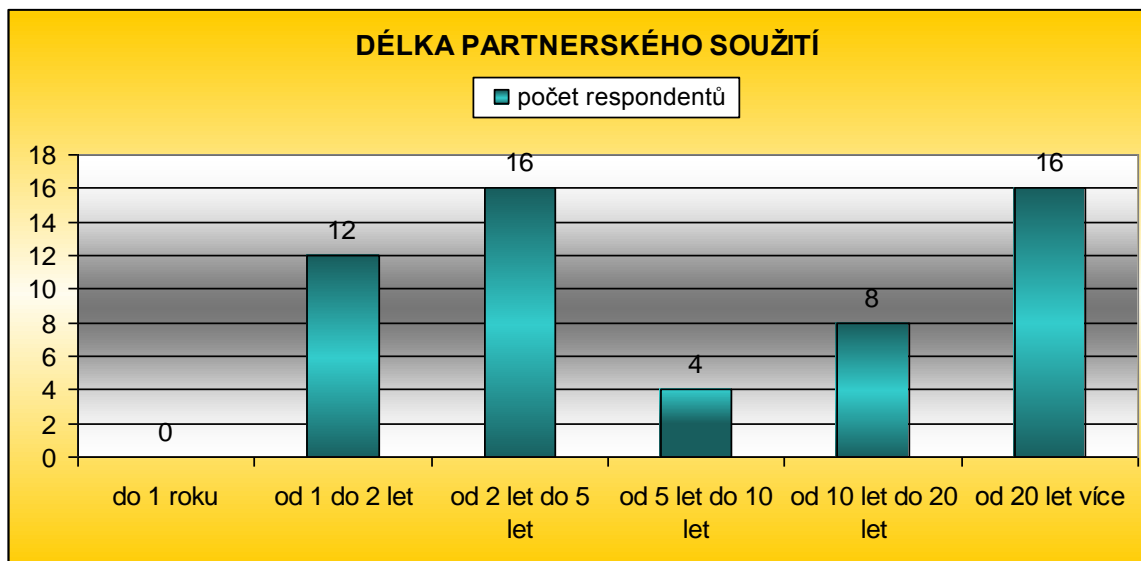
Graf č. 1 Výzkumný vzorek rozčleněný podle pohlaví

Jak je z uvedeného grafu č. 1 patrné, pohlaví respondentů nebylo vyvážené. Celkový počet respondentů činil 56 a větší převahu ve výzkumném vzorku měly ženy, přesně byly zastoupeny v 64 % (36). Muži představovali 34 % (20) z celkového počtu respondentů.

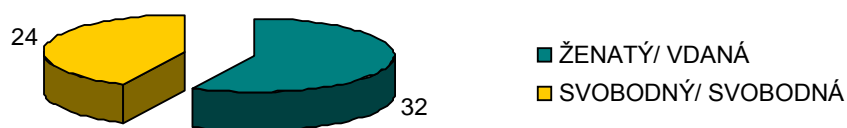
Graf č. 2 Výzkumný vzorek rozčleněný podle věku

Z přiloženého grafu č. 2 je zřejmé, že nejpočetnější věkovou kategorií byli současně respondenti ve věkovém rozmezí 18 – 25 let, 26 – 30 let a 41 – 50 let. Nejméně zastoupenou věkovou kategorií byli respondenti nestarší, tj. ve věkovém rozmezí 51 – 55 let.

Graf č. 3 Výzkumný vzorek rozčleněný podle délky partnerského soužití

Na základě přiloženého grafu č. 3 jsme porovnávali délku partnerského soužití zúčastněných respondentů. Nejpočetnější kategorií byli současně ti respondenti, jejichž délka partnerského soužití činila v rozmezí od 2 let do 5 let a v rozmezí od 20 let a více. Ve výzkumném vzorku nebyla zastoupena kategorie respondentů s délkou partnerského soužití do 1 roku.

Graf č. 4 Výzkumný vzorek rozčleněný podle rodinného stavu

Na základě přiloženého grafu č. 4 jsme získali informaci o rodinném stavu respondentů. Početnější kategorií respondentů tvořili ženatí muži a vdané ženy, celkem 32 respondentů. Svobodné ženy a svobodní muži tvořili kategorii s menším počtem respondentů, tj. celkem 24.

4.6 Způsob zpracování dat

Informace získané dotazníkovým šetřením byly seřazeny do tabulek četností podle nezávisle proměnných. Dále byla zvolena statistická metoda pro analýzu *dat test dobré shody chí-kvadrát pro kontingenční tabulku*.

Chí-kvadrát použijeme v následujících krocích:

- definování nulové a alternativní hypotézy,
- zpracování čtyřpolní tabulky pro test nezávislosti chí-kvadrát,
- stanovení hladiny významnosti,
- výpočet hodnoty testového kritéria,
- srovnání testového kritéria s kritickou hodnotou,
- vyslovení závěru o potvrzení či vyvrácení nulové nebo alternativní hypotézy.

U nulové hypotézy (H_0) se očekává, že není rozdíl či vztah mezi zkoumanými jevy. Naopak alternativní hypotéza (H_A) deklaruje předpoklad, že mezi zkoumanými jevy je rozdíl.

5 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

V této části se budeme věnovat analýze a interpretaci dat. Získané výsledky interpretujeme dle výzkumných otázek. K položkám z dotazníku uvádíme výsledné odpovědi v celkových součtech v tabulce a grafu. Všechny položky v dotazníku jsme zpracovali a sledované rozdíly vyhodnotili dle všech proměnných. Uvádíme zde pouze ty výsledky, které byly z hlediska tématu zajímavé nebo pro mou práci přínosné.

V této kapitole byly ověřeny hypotézy výzkumné práce prostřednictvím testu nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. U každé z hypotéz byl vysloven závěr, zda se přijímá či zamítá nulová hypotéza nebo alternativní hypotéza.

5.1 Ověření hypotéz

H1: Mezi pohlavím respondentů a jejich názory na genderový stereotyp: muži nikdy nepláčou, existuje rozdíl.

Formulace nulové a alternativní hypotézy.

H0: Mezi četnostmi odpovědí mužů a žen a jejich názory na genderový stereotyp: *muži nikdy nepláčou*, neexistuje statisticky významný rozdíl.

HA: Mezi četnostmi odpovědí mužů a žen a jejich názory na genderový stereotyp: *muži nikdy nepláčou*, existuje statisticky významný rozdíl.

Respondenti (20 mužů a 36 žen) odpovídali na otázku č. 1, zda se ztotožňují s genderovým stereotypem: *muži nikdy nepláčou*. Na základě dat získaných ve výzkumu máme rozhodnout, zda se muži a ženy ztotožňují s genderovým stereotypem.

Zvolená hladina významnosti: 0,01.

Vypočítaná hodnota $\chi^2 = 6,373$.

Kritická hodnota $\chi^2_{0,01} = 6,635$.

Zjistujeme, že vypočítaná hodnota $\chi^2 = 6,373$ je menší než kritická hodnota $\chi^2_{0,01} = 6,635$.

Na základě výsledků zjištěných v tabulce č. 1 jsme zjistili, že mezi muži a ženami neexistují statisticky významné rozdíly v identifikaci s genderovým stereotypem: *muži nikdy nepláčou*. Není rozdíl v identifikaci s genderovým stereotypem u mužů a žen. Nebylo proká-

záno, že by se muži více než ženy ztotožňovali s genderovým stereotypem. Proto přijímáme nulovou hypotézu.

	ANO	NE	Σ
Muži	8	12	20
Ženy	4	32	36
Σ	12	44	56

Tab. č. 1 Ztotožňujete se s genderovým stereotypem: muži nikdy nepláčou?

H2: Mezi pohlavím respondentů a jejich názory na genderový stereotyp: ženám je připisováno poslání mateřství existuje rozdíl.

Formulace nulové a alternativní hypotézy.

H₀: Mezi četnostmi odpovědí mužů a žen a jejich názory na genderový stereotyp: *ženám je připisováno poslání mateřství* neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A: Mezi četnostmi odpovědí mužů a žen a jejich názory na genderový stereotyp: *ženám je připisováno poslání mateřství* existuje statisticky významný rozdíl.

Respondenti (20 mužů a 36 žen) odpovídali na otázku č. 3, zda se ztotožňují s genderovým stereotypem: *ženám je připisováno poslání mateřství*. Na základě dat získaných ve výzkumu máme rozhodnout, zda se muži a ženy ztotožňují s genderovým stereotypem.

Zvolená hladina významnosti: 0,05.

Vypočítaná hodnota $\chi^2 = 0,829$.

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05} = 3,841$.

Zjišťujeme, že vypočítaná hodnota $\chi^2 = 0,829$ je menší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05} = 3,841$.

Na základě výsledků zjištěných v tabulce č. 2 jsme zjistili, že mezi muži a ženami neexistují statisticky významné rozdíly v identifikaci s genderovým stereotypem: *ženám je připisováno poslání mateřství*. Není rozdíl v identifikaci s genderovým stereotypem u mužů a žen. Nebylo prokázáno, že by se ženy více než muži ztotožňovali s genderovým stereotypem. Proto přijímáme nulovou hypotézu.

	ANO	NE	Σ
Muži	16	4	20
Ženy	32	4	36
Σ	48	8	56

Tab. č. 2 Ztotožňujete se s genderovým stereotypem: ženám je připisováno poslání mateřství?

H3: Mezi pohlavím respondentů a jejich názory na genderovou rovnost ve výchově existuje rozdíl.

Formulace nulové a alternativní hypotézy.

H₀: Mezi četnostmi odpovědí mužů a žen a jejich názory na genderovou rovnost ve výchově neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A: Mezi četnostmi odpovědí mužů a žen a jejich názory na genderovou rovnost ve výchově existuje statisticky významný rozdíl.

Respondenti (20 mužů a 36 žen) odpovídali na otázku č. 8, *zda by v roli rodiče vedli syna k tomu, aby se naučil vařit a naopak dceru k tomu, aby uměla zacházet s náradím*. Na základě dat získaných ve výzkumu máme rozhodnout, zda se muži a ženy ztotožňují s genderovou rovností ve výchově.

Zvolená hladina významnosti: 0,01.

Vypočítaná hodnota $\chi^2 = 47,736$.

Kritická hodnota $\chi^2_{0,01} = 6,635$.

Zjišťujeme, že vypočítaná hodnota $\chi^2 = 47,736$ je vyšší než hodnota kritická $\chi^2_{0,01} = 6,635$.

Na základě výsledků zjištěných v tabulce č. 3 jsme zjistili, že mezi muži a ženami existují statisticky významné rozdíly v identifikaci s genderovou rovností ve výchově. Bylo prokázáno, že se muži více než ženy ztotožňovali s genderovou rovností ve výchově tím, že *by v roli rodiče vedli syna k tomu, aby se naučil vařit a naopak dceru k tomu, aby uměla zacházet s náradím*. Proto přijímáme alternativní hypotézu.

	ANO	NE	Σ
Muži	20	0	20
Ženy	32	4	36
Σ	52	4	56

Tab. č. 3 Ztotožňujete se s genderovou rovností ve výchově?

H4: Mezi pohlavím respondentů a jejich názory na smysl projevat emoce existuje rozdíl.

Formulace nulové a alternativní hypotézy.

H0: Mezi četnostmi odpovědí mužů a žen a jejich názory na smysl projevat emoce neexistuje statisticky významný rozdíl.

HA: Mezi četnostmi odpovědí mužů a žen a jejich názory na smysl projevat emoce, existuje statisticky významný rozdíl.

Respondenti (20 mužů a 36 žen) odpovídali na otázku č. 9, zda mluví s Vámi partner/partnerka o svých emocích. Na základě dat získaných ve výzkumu máme rozhodnout, zda se muži a ženy ztotožňují se smyslem projevat emoce.

Zvolená hladina významnosti: 0,05.

Vypočítaná hodnota $\chi^2 = 0,037$.

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05} = 3,841$.

Zjišťujeme, že vypočítaná hodnota $\chi^2 = 0,037$ a je menší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05} = 3,841$.

Na základě výsledků zjištěných v tabulce č. 4 jsme zjistili, že mezi muži a ženami neexistují statisticky významné rozdíly v tom, zda se ztotožňují se smyslem projevat emoce tím, že mluví s partnerem/partnerkou o svých emocích. Nebylo prokázáno, že by muži méně než ženy mluvili s partnery o svých emocích. Proto přijímáme nulovou hypotézu.

	ANO	NE	Σ
Muži	16	4	20
Ženy	28	8	36
Σ	44	12	56

Tab. č. 4 Mluví s Vám partner/partnerka o svých emocích?

H5: Identifikace s tvrzením, že projevy sociálních emocí ovlivňují trvalost citového vztahu, je stejná u mužů a žen.

Formulace nulové a alternativní hypotézy.

H0: Identifikace s tvrzením, že projevy sociálních emocí ovlivňují trvalost citového vztahu, není stejná u mužů a žen.

HA: Identifikace s tvrzením, že projevy sociálních emocí ovlivňují trvalost citového vztahu, je stejná u mužů a žen.

Respondenti (20 mužů a 36 žen) odpovídali na otázku č. 12, zda si myslí, že projevy lásky ovlivňují trvalost citového vztahu muže a ženy. Na základě dat získaných ve výzkumu máme rozhodnout, zda se identifikují s tvrzením.

Zvolená hladina významnosti: 0,05.

Vypočítaná hodnota $\chi^2 = 1,991$.

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05} = 3,841$.

Zjišťujeme, že vypočítaná hodnota $\chi^2 = 1,991$ je menší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05} = 3,841$.

Na základě výsledků zjištěných v tabulce č. 5 jsme zjistili, že mezi muži a ženami neexistují statisticky významné rozdíly v identifikaci s tvrzením, že projevy lásky ovlivňují trvalost citového vztahu muže a ženy. Nebylo prokázáno, že by se muži méně než ženy ztotožňovali s tvrzením. Proto přijímáme nulovou hypotézu.

	Ano	Ne	Σ
Muži	12	8	20
Ženy	28	8	36
Σ	40	16	56

Tab. č. 5 Myslíte si, že projevy lásky ovlivňují trvalost citového vztahu muže a ženy?

6 DALŠÍ ZJIŠTĚNÍ VYPLÝVAJÍCÍ Z VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU

Z výzkumného šetření dále vyplynula další zjištění, která nyní uvedeme v této kapitole diplomové práce. Respondenti na otevřené otázky č. 15 a č. 16 měli příležitost vyjádřit své názory na situaci, která mezi partnerskými dvojicemi může běžně nastat a vyžaduje vzájemnou dohodu muže a ženy. Jde nám o zjištění, zda dokáží být muži a ženy v partnerském vztahu tolerantní, jaké výtky či pochopení na danou situaci projevují.

Dle Vašeho názoru, jak se zachová muž, když mu žena oznámí, že půjde večer na schůzku s přítelkyněmi a on zůstane doma s dětmi?

Na otázku č. 15 v dotazníku odpovídali muži i ženy proto, abychom jsme získali náhled na předloženou situaci a hned posoudili adekvátní či neadekvátní reakce obou pohlaví. Utříděné odpovědi dotazovaných žen vypovídající o tom, jakou reakci mohou očekávat od mužů. Odpovědi žen jsou seřazeny sestupně od negativisticky laděných až po odpovědi tolerantnější a vstřícnější. Dotazované ženy uváděly, že:

- muž je zásadně proti a nesouhlasí,
- muž úmyslně nepřijde večer včas domů, aby žena domluvenou schůzku zmeškala,
- muž není nadšený, ale přemůže se,
- muž to vezme sportovně s tím, že příště půjde on,
- muž souhlasí a přeje ženě hezký večer.

Nyní uvádíme utříděné odpovědi samotných mužů na danou situaci. Odpovědi mužů jsou seřazeny sestupně od negativisticky laděných až po odpovědi tolerantnější a vstřícnější: Dotazovaní muži uváděli, že:

- žena by měla raději zůstat doma kvůli dětem,
- žena může jít na schůzku s tím, že příště půjde on,
- žena může jít na schůzku, pokud to není často,
- žena může jít na schůzku, muž nemá problém ani s hlídáním dětí.

Dle Vašeho názoru, jak se zachová žena, když jí muž oznámí, že půjde večer na schůzku s přáteli a ona zůstane doma s dětmi?

Na otázku č. 16 v dotazníku odpovídali opět muži i ženy současně. Utrříděné odpovědi dotazovaných žen vypovídající o tom, jak ony samy zareagují na předloženou situaci a dále muži nám ve svých odpovědích přiblížili, jaké reakce přisuzují v tomto okamžiku ženám. Všem respondentům byla nabídnuta příležitost projev empatie. Dotazované ženy uváděly, že:

- nesouhlasí, protože měly představu o společně stráveném večeru,
- souhlasí s tím, že muž přijde brzy a střízlivý,
- vezme to sportovně, dopřeje mu schůzku s přáteli.

Muži v dotazníku uváděly, že:

- žena není nadšená,
- žena to vezme sportovně, dopřeje mu schůzku s přáteli.

Dvě otevřené otázky byly zařazeny do dotazníků proto, aby se respondenti mohli vyjádřit vlastními slovy na předložené běžné situace. Domnívám se na základě vlastních zkušeností, že tato situace by neměla ve vztahu muže a ženy být zásadní problém, pokud jde o vztah plně genderově vyrovnaný.

ZÁVĚR

Pro sepsání této diplomové práce mě motivovala nejedna osobní zkušenost vypovídající o genderové nerovnosti při výchově dětí nebo v partnerském vztahu muže a ženy. Konkrétně jsem si začala všimnout jistých rozdílů v rodinách svých blízkých, kde jsem mohla vyzorovat, že nejsou vždy vzájemná zacházení s lidskou identitou v pořádku. Ve výzkumu jsme se snažili zjistit úroveň chování mužů a žen v partnerských vztazích s genderovým podtextem.

Hlavním cílem této diplomové práce bylo získat odpověď na genderový předsudek, že muži nedostatečně projevují své kladné emoce, jednak ve vztahu k partnerce a současně ve vztahu ke svým dětem. Zda se jejich nahlížení na význam a smysl dostatečně projevovat emoce shoduje s ženskou populací, konkrétně s očekáváním a představami jejich žen.

Zabývali jsme se porovnáváním mužské a ženské role v partnerském vztahu, chováním v dané situaci, názory mužů a žen na společné soužití, výskyt sociálních emocí, tolerance, úcty, lásky, vzájemného porozumění. To vše v souvislosti na nalezení jistého návodu, jak vytvořit podmínky pro trvalý vztah mezi mužem a ženou.

Dále jsme získali přehled o tom, do jaké míry se muži a ženy ztotožňují s genderovými stereotypy a následně jaký genderový postoj zastávají při výchově svých dětí. Na základě výzkumu jsme dosáhli zjištění, že muži a ženy nevykazují významných statistických rozdílů při identifikaci s genderovými stereotypy, ani při uplatňování genderově rovného přístupu ve výchově dětí. Nezaznamenali jsme výrazný rozdíl mezi muži a ženami v názorech na souvislosti vlivu vzájemného porozumění, úcty k partnerovi, projevům lásky na trvalost citového vztahu v partnerské dvojici. Naše dosavadní poznání bralo v potaz existenci genderových stereotypů, ovšem při výzkumu se ne vždy potvrdilo, že dané stereotypy výrazně ovlivňují vztahy mezi muži a ženami. Snad to bylo způsobeno specifičností výzkumného vzorku. Závěrem lze říci, že respondenti, kteří se účastnili výzkumného šetření, se mohou realizovat v rodině bez genderových předsudků a nemusí mít pocit, že životní role musí být ryze mužská nebo ženská a nemohou se navzájem prolínat.

Většinou se ve výzkumu projevilo, že není výrazného rozdílu mezi muži a ženami v názorech, které zastávají respondenti, v partnerských interakcích a v neposlední řadě ve výchově dětí. Pohled aktérů partnerských vztahů na výchovu genderově citlivou a zároveň genderově spravedlivou pro obě pohlaví nebyl nijak výrazně ovlivněn zápornými předsudky.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BABANOVÁ, Anna a Jozef MIŠKOLCI, 2007. *Genderově citlivá výchova: Kde začít?* Praha: Žába na prameni. ISBN 978-80-239-8798-0.
2. BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3. aktualizované vydání. Bratislava: Public promotion. ISBN 978-80-969944-0-3
3. BAKOŠOVÁ, Zlatica a kol., 2011. *Teórie sociálnej pedagogiky*. 1. vydání. Bratislava: Slovenská pedagogická spoločnosť SAV. ISBN 978-80-970675-0-2.
4. BALVÍN, Jaroslav a Lenka HABURAJOVÁ ILAVSKÁ, 2012. *Andragogics, social pedagogy and social work*. Prague: The R – Movement. ISBN 978-80-86798-20-2.
5. BOSÁ, Monika a Katarína MINAROVICHOVÁ. *Rodovo citlivá výchova (...Keď sa stereotypy stanú viditeľnými, stratia svoju moc...)* [online]. Bratislava: EsFem, ©2005 [cit. 2014-02-02]. Dostupné z: [http://www.esfem.sk/subory/rodvychova-texty/kedsastereotypystanuvideitelnymi_\(3\).pdf](http://www.esfem.sk/subory/rodvychova-texty/kedsastereotypystanuvideitelnymi_(3).pdf)
6. CAKIRPALOGLU, Panajotis, 2012. *Úvod do psychologie osobnosti*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4033-1.
7. CARNEGIE, Dale, 2010. *Jak rozvíjet vztahy s lidmi, působit na ně a získat jejich důvěru*. Praha: Práh. ISBN 978-80-7252-280-4.
8. DUDOVÁ, Radka, 2008. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-136-1.
9. GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA, 2009. *Rodinná terapie. Systemické a narativní přístupy*. 2. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2390-7.
10. HAMPLOVÁ, Dana et al., 2007. *Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-128-6.
11. HARTL, Pavel, 2004. *Stručný psychologický slovník*. Vydání 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-803-1.
12. HUDEČEK, Theodor a Václav HUDEČEK, 2007. *Sociálne a filozofické základy výchovy a vzdelávania*. Prešov: Rokus. ISBN 978-80-89055-74-6.
13. JANOŠOVÁ, Pavlína, 2008. *Dívčí a chlapecká identita. Vývoj a úskalí*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2284-9.

14. KLAPILOVÁ, Světa, 1996. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Vydání 1. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. ISBN 80-7067-669-8.
15. KLEVETOVÁ Dana a Irena DLABALOVÁ, 2008. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2169-9.
16. KOCZKOVÁ, Zuzana a Mariana SZAPUOVÁ, 2011. *Rodové štúdia. Súčasné diskusie, problémy a perspektívy*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 978-8-223-2934-7.
17. KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
18. KRAUS, Blahoslav et. al., 2001. *Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
19. MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 80-86429-19-9.
20. MATOUŠEK, Oldřich a kol., 2008. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-502-8.
21. MATOUŠEK, Oldřich a kol., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.
22. MOŽNÝ, Ivo, 2002. *Sociologie rodiny*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 80-86429-05-9.
23. NAKONEČNÝ, Milan, 2000. *Lidské emoce*. 1. vydání. Praha: Academia. ISBN 80-200-0763-6.
24. OAKLEYOVÁ, Ann, 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-403-6.
25. PELIKÁN, Jiří, 2002. *Pomáhat být. Otevřené otázky teorie provázející výchovy*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0345-4.
26. PLAŇAVA, Ivo, 2005. *Průvodce mezilidskou komunikací. Přístupy – dovednosti – poruchy*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0858-2.
27. ŘEZÁČ, Jaroslav, 1998. *Sociální psychologie*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-48-6.
28. SLAMĚNÍK, Ivan, 2011. *Emoce a interpersonální vztahy*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3311-1.

29. SMETÁČKOVÁ, Irena, 2007. *Příručka pro genderově citlivé výchovné poradenství*. Praha: Otevřená společnost, o. p. s., ISBN 978-80-87110-00-3.
30. ÚLEHLA, Ivan, 2009. *Umění pomáhat*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 978-80-86429-36-6.
31. WILDING, Christine, 2010. *Emoční inteligence. Vliv emocí na osobní a profesní úspěch*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2754-7.
32. ZORMANOVÁ, Lucie, 2013. *Aktivity na téma gender a genderové stereotypy*. [online]. RVP, ©2013 [cit. 2014-01-20]. Dostupné <http://clanky.rvp.cz/clanek/a/16247/16713/AKTIVITY-NA-TEMA-GENDER-A-GENDEROVE-STEREOTYPY.html/>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

písm. Písmeno

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf č. 1 Výzkumný vzorek rozčleněný podle pohlaví.....</i>	<i>45</i>
<i>Graf č. 2 Výzkumný vzorek rozčleněný podle věku.....</i>	<i>46</i>
<i>Graf č. 3 Výzkumný vzorek rozčleněný podle délky partnerského soužití.....</i>	<i>47</i>
<i>Graf č. 4 Výzkumný vzorek rozčleněný podle rodinného stavu.....</i>	<i>47</i>

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. č. 1 Ztotožňujete se s genderovým stereotypem: muži nikdy nepláčou?.....</i>	<i>50</i>
<i>Tab. č. 2 Ztotožňujete se s gender. stereotypem: ženám je připis. poslání mateřství?.....</i>	<i>51</i>
<i>Tab. č. 3 Ztotožňujete se s genderovou rovností ve výchově?.....</i>	<i>52</i>
<i>Tab. č. 4 Mluví s Vám partner/partnerka o svých emocích?.....</i>	<i>53</i>
<i>Tab. č. 5 Myslíte si, že projevy lásky ovlivňují trvalost citového vztahu muže a ženy?.....</i>	<i>54</i>

SEZNAM PŘÍLOH

1. Rešerše
2. Slovníček pojmů
3. Dotazník

PŘÍLOHA P I: REŠERŠE

Téma: SOCIÁLNÍ ASPEKTY VÝCHOVY JAKO ŽIVOTNÍ POMOC

Zpracovala: Bc. Lenka Šimoníková
Datum: 01. 09. 2013
Klíčová slova: emoce, gender, pohlaví, psychologie, sociální práce, rodina, výchova, vztahy
Časové rozmezí: 1998 - 2013
Jazykové vymezení: čeština
Uspořádání: abecední

INFORMAČNÍ ZDROJE:

- databáze <http://portal.k.utb.cz>
- databáze <http://www.rozvojovka.cz>
- databáze <http://www.soc.cas.cz/knihy>
- databáze <http://www.genderonline.cz>
- knihy

BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3. aktualizované vydání. Bratislava: Public promotion. ISBN 978-80-969944-0-3

- pomoc, rodina, sociální pedagogika, výchova,

Publikace představuje učebnici, jenž je určena studentům oboru sociální pedagogiky, sociální práce a jiným příbuzným vědám. Je výsledkem vědeckovýzkumné a pedagogické činnosti autorky. Cílem publikace je poukázat na pomáhající charakter sociální pedagogiky. V obsahu najdeme teoretické přístupy, koncepci sociální pedagogiky jako životní pomoci,

kteřá je podložena výsledky výzkumného šetření, příklady případových studií získaných v praxi a zkušenostmi ze zahraničních studijních pobytů. Práce má 7. kapitol, z nichž 1., 2. a 7. kapitola má teoretický charakter. Tyto teoretické kapitoly vysvětlují terminologii, koncepci a modely sociální pedagogiky, vysvětlují vztah k jiným disciplínám jako je speciální pedagogika, sociální práce, andragogika, psychologie, sociologie a další. Další kapitoly mají teoreticky – empirický charakter.

BAKOŠOVÁ, Zlatica a kol., 2011. *Teórie sociálnej pedagogiky*. 1. vydání. Bratislava: Slovenská pedagogická spoločnosť SAV. ISBN 978-80-970675-0-2.

- komunikace, rodina, teorie sociální pedagogiky, výchova,

Publikace obsahově navazuje na publikaci *Sociálna pedagogika ako životná pomoc* (2008). Nabízí poznání pedagogické vědy z oblasti výchovy, komunikace a sociální pedagogiky. Publikace si klade za cíl rozšířit poznání sociální pedagogiky o ty teorie, které přispívají k utváření vybraných aspektů osobnosti. Inspiraci představují polské teorie sociální pedagogiky a teorie některých zemí v rámci střední Evropy. Převážný obsah dalších kapitol má inovační charakter. Zprostředkují čtenáři nejnovější vědecké teoretické poznatky z pedagogiky, komunikace, teorie výchovy a pedagogické komunikace.

BABANOVÁ, Anna a Jozef MIŠKOLCI, 2007. *Genderově citlivá výchova: Kde začít?* Praha: Žába na prameni. ISBN 978-80-239-8798-0.

- gender, genderově citlivá výchova, pohlaví, výchova,

Příručka soustřeďující se na oblast genderově citlivé výchovy a rovných příležitostí, jež je rozdělena na teoretickou část a praktickou část včetně metodického oddílu s konkrétními ukázkami aktivit v rámci pedagogické praxe. Příručka obsahuje praktické ukázky celodenních seminářů, ve kterých posluchačům z pedagogického oboru jsou nastíněny základní teoretické informace o genderově citlivém přístupu k dětem a mládeži. V dalších částech seminářů pokračují posluchači společně s vyučujícím ve výuce praktických dovedností, jak toto genderově směřované téma přenést do různých předmětů a pro potřeby žáků a žákyň. Příručka *Genderově citlivá výchova: kde začít?* pojednává o nevědomém předávání vzorů odlišných přístupů k našim dětem z hlediska jejich pohlaví. Chlapci a dívky jsou vystavovány odlišným požadavkům, a tak je vychováváme k diferencím, jež později přijímáme

jako pevně dané. Genderově a citlivě směřovaná výchova má význam, neboť jen tak vychováme chlapce a dívky stejně. Příručka je určena pro vyučující základních a středních škol a další veřejnosti.

CAKIRPALOGLU, Panajotis, 2012. *Úvod do psychologie osobnosti*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4033-1.

- emoce, psychologie osobnosti, rozbor, skladba, temperament, vývoj osobnosti,

Publikace informuje o disciplíně zvané psychologie osobnosti a dále o psychických vlastnostech, z nichž se osobnost skládá, o jejím vývoji či funkcích. Obsah publikace je přehledně rozčleněn na kapitoly věnující se rozboru teorií temperamentu, pojetí charakteru, vývoji morálky, vymezení vlastního já, motivy a motivací osobnosti, lidským emocím. Poslední kapitola se soustřeďuje na vymezení pojmu porucha osobnosti. Publikace je určena psychologům, pedagogům, sociologům a dalším odborníkům. Osloví však i širší veřejnost a její přirozený zájem porozumět sobě i druhým lidem.

DUDOVÁ, Radka, 2008. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-136-1.

- maskulinita, otcovství, otcovská role, rodina,

Publikace představuje teoretickou studii a původní kvalitativní, empirický výzkum otcovství po rozvodu či rozchodu. Obsahem publikace je celkem 35 rozhovorů s muži s různým vzdělanostním a sociálním pozadím. Čtenářům je představeno téma otcovství, jak si současní muži vybírají mezi různými repertoáry otcovství, jak je interpretují a jak takto konstruují svou vlastní osobní otcovskou roli.

GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA, 2009. *Rodinná terapie. Systemické a narativní přístupy*. 2. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2390-7.

- gender, komunikace, rodina, terapie

Vydání úspěšné knihy propojuje výklad teorie s praktickými ukázkami rodinných příběhů

a terapeutických problémů. Cílem autorů je vysvětlit aplikaci teorie v konkrétních situacích. Renomovaní čeští autoři popisují systemické práce s jednotlivcem a uplatnění systemického myšlení u širších systémů. Přinášejí nové kapitoly o klientech, klientech s mentálním handicapem, klientech, kteří nejsou verbálně zdatní či sociálně úspěšní. Rozebírají také problematiku násilí v důvěrných vztazích či ztrát, s nimiž se v životě všichni nejednou setkáváme (smrt, nemoc, zdravotní potíže, bytostné ztráty). Text je určen psychologům, psychiatrům, pracovníkům v oblasti sociální práce, speciální pedagogiky a andragogiky a především studentům těchto oborů.

HAMPLOVÁ, Dana et al., 2007. *Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-128-6.

- manželství, rodičovství, rodina, soužití,

Publikace se věnuje české společnosti s odkazem na zásadní přeměnu rodinného prostředí z hlediska rodinného stavu matek. Nárůst počtu neprovdaných matek je svou intenzitou vázaný na pokles plodnosti, k němuž dochází v přibližně stejném období. V české populaci panuje představa, že rostoucí mimomanželská plodnost je součástí modernizace české společnosti, což vede mnoho mladých lidí nedodržovat tradice a neřídí se normami. Předkládaná publikace čtenáře přesvědčí, že typickou českou neprovdanou matkou je žena se základním vzděláním z ekonomicky slabého regionu. Publikace je plná přehledů základních demografických statistik, ojedinělých dat a ze speciálního šetření.

JANOŠOVÁ, Pavlína, 2008. *Dívčí a chlapecká identita. Vývoj a úskalí*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2284-9.

- gender, genderové role, genderové stereotypy,

Problematika dívčí a chlapecké identity je jedním z nejaktuálnějších témat na hranici psychologie osobnosti a sociální, vývojové psychologie. Publikace nabízí podrobný přehled o specifikách vývoje genderově nestandardních dětí, vliv okolí a vliv stereotypů nebo dědičnost poruch identity, porozumění chování dětí a dospívajících.

MOŽNÝ, Ivo, 2002. *Sociologie rodiny*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 80-86429-05-9.

- rodina, socializace, výchova,

Publikace přináší sociologický pohled na problematiku rodinného života, která obsahuje výsledky výzkumu jednotlivých sociologických disciplín na konci 20. století. V první části knihy nalezneme zaměření na vývoj teoretického myšlení v oblasti sociologie rodiny. Druhá část systematicky popisuje konkrétní jevy, fungování rodiny, rodičovství, dětství, rozvody. Rozbor těchto jevů je podložen konkrétními sociologickými teoriemi. Autor poukazuje i na omyly nebo na stav překonání těchto teorií. Kniha je určena studentům jako uvedení do oboru i jako příručka pro okruh profesionálních pracovníků, kteří se věnují problematice manželství, párového soužití, rodiny a výchovy.

ŘEZÁČ, Jaroslav, 1998. *Sociální psychologie*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-48-6.

- interakce, komunikace, rodina, socializace, učení,

Autor předkládá odbornou publikaci jako učební pomůcku v oboru sociální psychologie. Publikace pojednává o procesu socializace a problematice chování člověka v širším sociálním prostoru s ohledem na jeho role, postoje, na motivaci potřeby žít mezi lidmi tak, aby jedinec obstál nejen sám před sebou, ale i před ostatními subjekty sociálních skupin, v nichž se pohybuje. V obsahu najdeme kapitoly o sociálním učení, integraci, komunikaci a dále kapitoly o chování lidí v náročných životních situacích. Předposlední kapitola popisuje sociální skupiny, především jde o rodinu a školní třídu. Na závěr autor seznamuje čtenáře se svými zkušenostmi z praxe.

SLAMĚNÍK, Ivan, 2011. *Emoce a interpersonální vztahy*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3311-1.

- emoce, interpersonální vztahy, socializace, sociální emoce,

Publikace objasňuje problematiku emocí z historického hlediska až po současné pojetí. V publikaci nalezneme definice emocí, vývoj emocí a jejich socializaci, také sociální funkce emocí, emoce v interpersonálních vztazích, sociální emoce a další. Průběh a projevy

emocí podléhají regulaci zejména s ohledem na aktuální sociální situaci jedince, jsou samy o sobě podstatným činitelem regulace chování člověka. Bereme v úvahu geneticky předávané vzorce prožívání, v důsledku socializace nabývají emoce neobyčejně širokou a pestrou škálu projevů. Nejvýznamnější zdroj emocí představují interpersonální vztahy. V nich se projevují jednoduché emoce, které se projevují v běžných interakcích i složitější sociální emoce. Publikace je určena především pro čtenáře z odborné a širší veřejnosti, kteří projeví zájem o roli emocí ve vztahu mezi lidmi.

ÚLEHLA, Ivan, 2009. *Umění pomáhat*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 978-80-86429-36-6.

- etika, pomoc, průběh sociální práce,

Publikace je konstruována jako přehledná učebnice, jejímž ústředním tématem jsou pomáhající profese, metody, příklady z terapeutické praxe, interpersonální vztahy a komunikace. Učební text podává návody o základních postupech práce s lidmi, kteří jsou potřební a východiska plynoucí pro praxi s lidmi. Metoda, která je v učebnici popisována, se nazývá systemický přístup v sociální práci. Publikace je určena studentům i dalším odborníkům v sociálních profesích, kteří se orientují na řešení náročných situací svých klientů, se kterými v rámci profesionálního pomáhání komunikují.

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK

Dostává se Vám do rukou dotazník, který napomůže shromáždit data pro diplomovou práci Sociální aspekty výchovy jako životní pomoci dětem, mládeži a rodičům. Prosím Vás o jeho laskavé vyplnění a zároveň Vás ujistiťuji, že získaná data zůstanou anonymní. S poděkováním Lenka Šimoníková, studentka sociální pedagogiky UTB ve Zlíně.

A Pohlaví:

- muž
- žena

C Trvání Vašeho současného partnerského vztahu:

- do 1 roku
- od 1 do 2 let
- od 2 let do 5 let
- od 5 let do 10 let
- od 10 let do 20 let
- od 20 let a více

B Věk:

- 18-25 let
- 26-30 let
- 31-35 let
- 36-40 let
- 41-50 let
- 51-55 let

D Rodinný stav:

- svobodná/ý
- vdaná/ženatý

[1] Ztotožňujete se s tvrzením (genderovým stereotypem): Muži nikdy nepláčou?

- ano
- ne

[2] Ztotožňujete se s tvrzením (genderovým stereotypem): Muži musí být v partnerském vztahu dominantní?

- ano
- ne

[3] Ztotožňujete se s tvrzením (genderovým stereotypem): Ženám je připisováno poslání mateřství?

- ano
- ne

[4] Ztotožňujete se s tvrzením (genderovým stereotypem): Ženy jsou silně afektované a hysterické?

- ano
- ne

[5] Ztotožňujete se s tvrzením (genderovým stereotypem): Ženy se podřizují mužům?

- ano
- ne

[6] Dle Vašeho názoru, ovlivňují výchovu dětí a vzájemné chování muže a ženy v partnerském vztahu genderové stereotypy?

- ano

- ne
- [7] Myslíte si, že by se měli podílet muž a žena na péči o domácnost a péči o děti nerozdílně?
- ano
- ne
- [8] Jako rodič vedl/a byste syna k tomu, aby se naučil vařit a dceru k tomu, aby uměla zacházet s náradím a získala tak určité dovednosti v domácím kutilství?
- ano
- ne
- [9] Mluví s Vámi partner/partnerka o svých emocích?
- ano
- ne
- [10] Jako rodič vedl/a byste své děti k tomu, aby mluvily o svých emocích?
- ano
- ne
- [11] Myslíte si, že vzájemné porozumění a úcta k druhému partnerovi ovlivňují trvalost citového vztahu muže a ženy?
- ano
- ne
- [12] Myslíte si, že projevy lásky (polibky nebo pohlazení, květiny nebo dárky) ovlivňují trvalost citového vztahu muže a ženy?
- ano
- ne
- [13] Jak často Vám věnuje partner/partnerka polibek nebo pohlazení?
- pravidelně každý den
- ne denně, ale několikrát během týdne
- vůbec
- jiná odpověď, uveďte.....
- [14] Jak často se Vám partner/partnerka vyjádří slovy „mám tě rád“ nebo „miluji tě“?
- pravidelně každý den
- ne denně, ale několikrát během týdne
- vůbec
- jiná odpověď, uveďte.....
- [15] Dle Vašeho názoru, jak se zachová muž, když mu žena oznámí, že půjde večer na schůzku s přítelkyněmi a on zůstane doma s dětmi?
- .....
- [16] Jak se zachová žena, když jí muž oznámí, že půjde večer na schůzku s přáteli a ona zůstane doma s dětmi?
- .....

Děkuji za Váš čas a ochotu při vyplňování.

PŘÍLOHA P III: SLOVNÍČEK POJMŮ

Domácí násilí

Esencialismus

Feminismus

Gender

Sociální pohlaví

Socializace